ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X Issue - II April - June - 2021

ENGLISH PART - III / MARATHI

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS OF ENGLISH PART - III

S. No.	Title & Author	Page No.
1	A Review, Potential Drugs and Remedies for the Treatment of COVID-19 **Mr. Sunil Pandurang Gawali**	1-11
2	National Policy on Disaster Management with the Context of 'Covid 19' Basic Legal Aspects **Dr. Suresh G. Santani**	12-17
3	Welcoming the New Future after Covid-19 "The New Normal" **Dr. Nilima Rajaram Mirajkar**	18-23
4	The Role of Telegram Groups in Teaching Learning Process and Administration Related Communication of HEIs **Dr. Ghegade Shantilal Indrabhan**	24-28
5	Use of ICT Based Google Classroom for Effective Language Teaching **Dr. Kalyan D Sonawane**	29-34
6	Role of Primary Health Centres Services in Covid19 with Special Reference to South Raigad District **Mr. Sanjay Jagannath Kasabe**	35-42
7	Effect of COVID -19 Pandemic on Academic Library Services **Anant Marotrao Thorat** **Dr. Vilas P. Ubhad**	43-47
8	Impact of Covid -19 on Cashew Management at Konkan - With Special Reference to Ratnagiri and Sindhudurg Region **Prof. Satish S. Kadam**	48-58
9	Study of Physical and Optical Properties of Pure ZnO and Cd Doped ZnO Nanostructures and Antibaterial Activities **R. S. Shaikh**	59-73
10	Covid19 Pandemic and Indian Health Service **S. V. Rankhamb**	74-77
11	Importance of Yoga in a Stress Management **Mr. Waman Ramrao Kakade**	78-81

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१३	कोविड-१९ आणि त्याचा भारतातील विविध क्षेत्रावरील परिणामाचा अभ्यास **प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे**	६३-६८
१४	कोविड-१९ चे भारतीय शेतीवरील परिणाम **श्री. सुकुमार दत्ता पाटील**	६९-७४
१५	कोविड १९ या आजाराचे ग्रामीण लोकांच्या मानसिक आर्थिकतेवर आणि शारीरिक दिनचर्येवर होणारा परिणाम **क्षीरसागर अस्मिता विश्वास**	७५-७९
१६	कोविड-१९ च्या दरम्यान स्थलांतरित कामगारांचे प्रश्न व अडचणी **डॉ. भानुदास धोंडीबा शिंदे**	८०-८४
१७	प्रवासी श्रमिकों की वेदना-पीड़ा दर्शाती डॉ. हुबनाथ पाण्डेय की कविता **डॉ. संगीता सूर्यकांत चित्रकोटी**	८५-९०

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

१३. कोविड-१९ आणि त्याचा भारतातील विविध क्षेत्रावरील परिणामाचा अभ्यास

प्रा. शत्रुघ्न रामदेव लोहकरे
डॉ. सी. डी. देशमुख कॉमर्स व सौ. के. जी. ताम्हाणे कला महाविद्यालय, रोहा, जि. रायगड

गोषवारा

आरोग्याच्या दृष्टीने कोरोनाकडे लक्ष देणे महत्त्वपूर्ण असले तरी कोरोना वायरसचे प्रत्येक देशाच्या अर्थव्यवस्थेवर होणारे परिणाम हे अतिशय तीव्र स्वरूपाचे आहेत. या आजारामुळे जागतिक अर्थव्यवस्थेवर होणारे परिणाम हे राष्ट्रीय आणि स्थानिक पातळीवर दिसत आहेत. कोरोनाचे भारतातील विविध क्षेत्रावर जे विपरीत परिणाम झाले आहेत त्याचे विवेचन सदरील शोध निबंधात केलेले आहे.

प्रस्तावना

कोविड-19 हा आजमितीस परवलीचा शब्द झाला आहे. ज्याने मानवजातीचे दैनंदिन जीवन अडचणीत आणले आहे. जगभरात आजपर्यंत अनेक संसर्गजन्य आजार आले परंतु ते कोविड-19 इतके प्रभावी नव्हते. कोविड-19 ने अनेक देशाची नाहीतर जागतिक अर्थव्यवस्थाच प्रभावीत नव्हे तर खिळखिळी केली आहे असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही अशा कोविड-19 या संसर्गजन्य आजाराचे मूळ 2019 नोव्हेंबर मध्ये चीनच्या वुहानप्रांतामध्ये सापडते, त्यानंतर अल्पावधीतच या विषाणूने चीनसह संपूर्ण जगाला विळखा घातला आहे आणि कोट्यावधी लोकांना हा संसर्ग झाला म्हणून आज चीन, अमेरिका, संपूर्ण युरोपासह जगातील जवळजवळ सर्वच देश प्रभावित झाले आहेत असे दिसते कोविड-19 याची उत्पत्ती, प्रभाव, फैलाव, लक्षणे आणि बचावाच्या पध्दती यावरून सर्वत्र चर्चा आणि वादविवाद आहेत या गोंधळामुळे सामान्य जनता मात्र रोजच्या व्यवहारात गोंधळलेली आणि धास्तावलेलीच अधिक दिसते

वास्तविक कोविड-19 म्हणजे कोरोना वायरस हा नवा नाही. आपणास लक्षात असेल की काही वर्षांपूर्वी आलेल्या सार्स रोगही कोरोनाचाच एक प्रकार होता. मात्र कोविड-19 नावाच्या या नव्या विषाणूने संपूर्ण जगावर आपला प्रभाव पाडला आहे आणि कोविड-19 पासून लोक लस न घेताही बरे झाले असले तरी, ही प्रक्रिया एक भयानक स्वप्न बनवित आहे, ज्यांना बरे केले त्यापैकी काही लोकांना पुन्हा विषाणूची पूर्वस्थिती उद्भवल्यासारखे कोविड-19 ची लक्षणे दिसून आली आहेत. कोविड-19 च्या या नवीन दृश्यामुळे लोकांना कोविड-19 मधून बरे झाल्यानंतरही ते सुरक्षित नसल्यामुळे संक्रमणास बळी पडले आहे. 2019 च्या डिसेंबर आणि 2020 च्या जानेवारी मध्ये अमेरिका, संपूर्ण युरोपासह जगातील अनेक देशात कोरोनाची दुसरी लाट आली आहे. याचा विपरीत परिणाम जगातील सर्वच देशाच्या अर्थव्यवस्था कोलमडल्या आहेत

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College
ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Peer reviewed Journal Impact Factor: 7.265 ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

July 2021 Volume-11 Issue-27

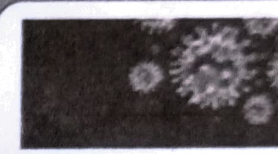

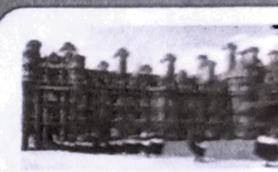

Impact of Environment on Agriculture, Health, Water Resources, Social Life & Industrial Development

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon

Executive Editors	Executive Editors	Executive Editors
Dr. M. N. Kolpuke	Dr. S. S. Patil	Dr. E. U. Masumdar
Principal,	Principal,	Principal,
Maharashtra Mahavidyalaya, Nilanga	Maharashtra College of Pharmacy, Nilanga	Azad Mahavidyalaya, Ausa

Co- Editors

Dr. B. N. Paul, Dr. C.J. Kadam, Prof. T. A. Jahagirdar, Dr. Naresh Pinamkar
Dr. C. V. Panchal, Dr. Nisar Syed, Mr. Santosh P Mane

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1.	"पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज" — प्रा. डॉ. अंभुरे एस. डी.	1-3
2	वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक शिक्षणविषयक अभिवृत्तीचा चिकित्सक अभ्यास — श्री मावळे शरद अरुण	4-7
3	छत्रपती शिवाजी महाराजांची जल व्यवस्थापन पद्धती – एक अभ्यास — Dr. Ladaf S.K	8-10
4	दुष्काळ आणि शेतकरी आत्महत्या : विशेष संदर्भ शेतकरी दीर्घकाव्य — प्रा डॉ. बाबाजी विठ्ठलराव शिंगोळे	11-13
5	रवींद्र शोभणे यांच्या साहित्यात पडलेले दुष्काळाचे प्रतिबिंब आणि आजचे वास्तव — प्रा. डॉ. सुनिल भावराव देसले	14-17
6	"जलसंबधित ग्रामीण अर्थव्यवस्था आणि विकास" — प्रा. डॉ. खिस्ते ओंकार बाळकृष्ण	18-20
7	"भारतीय शेती विकासाचा अभ्यास" — डॉ. राजाराम महादेव थोरात	21-25
8	चंदगड तालुक्यातील जलव्यवस्थापनाचा इतिहास — Dr.Madhukar Vithoba Jadhav	26-29
9	लोकसंख्येचा विस्फोट पर्यावरणाच्या ऱ्हासाला कारणीभूत — डॉ. कविता मते	30-32
10	पर्यावरण संवर्धन : काळाची गरज — प्रा. डा. हेमचंद दुधगवळी	33-34
11	कोविड — 19 का भारतीय अर्थव्यवस्था पर प्रभाव — प्रा. मोरेश्वर भिकाजी शेन्डे	35-38
12	ग्रामीण विभागातील कृषी विकासाचा चिकित्सक अभ्यास — डॉ. राजेंद्र तुळशीदास आहिरे	39-42
13	दुष्काळजन्य परिस्थिती चे साहित्यातील चित्रण — विकास नामदेव लोंढे	43-46
14	जलव्यवस्थापन काळाची गरज — डॉ. डी. एम. कदम	47-50
15	चळवळी आणि हिंदू तत्वज्ञान यांची सांस्कृतिक व राजकीय चर्चा करणारा मौलिक ग्रंथ' — प्रा. डॉ. हंसराज दत्तात्रय भोसले	51-53
16	पर्यावरण आणि समाज — प्रा. डॉ. मंगला कडवे	54-56
17	जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा - जिल्हा रायगड ही एक रायगड जिल्ह्यातील बचत गटांना प्रोत्साहित करणारी संस्था — प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे, प्रा. डॉ. मनीषा कर्णे	57-59
18	भारतातील कृषि आणि जलसिंचन सुविधांचा आढावा — पांचाळ विजय किशनराव	60-62
19	नागपुर शहर मे अपशिष्ट जल प्रबंधन; धारणीय विकास की ओर एक पहल — स्वाती रमेश भोवते, डॉ.अविनाश व. तलमले	63-67
20	"जल प्रदूषण आणि मानवी आरोग्य" — प्रा.डॉ.अनिल निवृत्ती शिंदे	68-72
21	शेतकरी आत्महत्या व समाजकार्य कर्त्यांची भुमिका — डॉ. मनोज श्रीकृष्णराव पवार	73-76
22	शेतकऱ्यांच्या समस्या आणि शेती विकास एक विश्लेषणात्मक अध्ययन — प्रा.डॉ. प्रशांत रा. देशमुख	77-81
23	चंद्रपूर परिसरातील कोळसा खाणीचा स्थानिक पर्यावरणावर होणारा परिणाम — अमोल काशीनाथ वाकने, मनिषा दूधराम ठवरे	82-84
24	पर्यावरण संवर्धनात आदिवासींचे योगदान — प्रा. डॉ.भास्कर गायकवाड	85-88

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा - जिल्हा रायगड ही एक रायगड जिल्ह्यातील बचत गटांना प्रोत्साहित करणारी संस्था

प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे[1] प्रा. डॉ. मनीषा कर्णे[2]

[1]सहाय्यक प्राध्यापक, डॉ. सी. डी. देशमुख कॉमर्स व सौ. के. जी. ताम्हाणे कला महाविद्यालय, रोहा जि. रायगड.

[2]प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

ई-मेल – snlohakare1112@rediffmail.com

गोषवारा:

भारतातील ग्रामीण भागाच्या आर्थिक आणि सामाजिक विकासात अनेक संस्थांचे योगदान आहे. स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्थांही या कार्यात महत्वपूर्ण अशी भूमिका बजावत आहेत. सध्या देशभरात अनेक संस्था अशा प्रकारचे कार्य करतात. आजमितीस या संस्था जिल्हा पातळीवर विकासाचा केंद्रबिंदु आहेत. तेव्हा रायगड जिल्ह्यातील स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या अनेक संस्थांचे योगदान महत्वाचे आहे. या संस्था स्वयंसहाय्यता बचत गटांची स्थापना करून यांच्यामार्फत आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत वर्गाच्या आर्थिक आणि सामाजिक विकासासाठी प्रयत्न करतात. या संस्था स्वयंसहाय्यता बचत गटांतील सदस्यांना पशुपालन, कोंबडीपालन यासारखे शेतीपूरक व्यवसाय आणि पापड, लोणची बनविण्याचा व्यवसाय करण्यासाठी प्रोत्साहन देतात. यासाठी प्रशिक्षण, भांडवल आणि बाजारपेठ ही उपलब्ध करून देतात. यामध्ये शासनाच्या अनेक योजनांचा फायदा होतो. या स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्थांमुळे ग्रामीण तसेच शहरी भागातील आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत वर्गाचा आर्थिक आणि सामाजिक विकास होण्यास मदत होते.

प्रस्तावना:

आपल्या देशाचा सर्वांगीण विकास करताना ग्रामीण भागाचा विचार करावा लागतो. याचे कारण आजही देशातील 70 च्या जवळपास लोकसंख्या ही ग्रामीण भागात राहते. ग्रामीण अर्थव्यवस्था ही शेती आणि शेती आधारीत उद्योगांवर अवलंबून आहे. तसेच भारतातील सर्वांगीण विकासासाठी भारतातील आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत वर्गांना विकासाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्याची गरज आहे आणि हे कार्य भारतात स्वातंत्र्योत्तर काळात चालू आहे. अलीकडील काळात विकासाबाबत सर्वसमावेशक विकास या संकल्पनेवर भर दिला जात आहे. यादृष्टीने स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्थांचे कार्य महत्वपूर्ण असेच आहे. भारतात स्वयंसहाय्यता बचत गटांच्या कार्याची, योजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठीची यंत्रणा ही त्रिस्तरीय असून हे कार्य केंद्र, राज्य आणि जिल्हा पातळीवर चालत आहे.रायगड जिल्ह्यातील स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्थांचे वनितांच्या विकासाबाबतचे योगदान अत्यंत महत्वाचे आहे. यामध्ये जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा, महिला आर्थिक विकास महामंडळ - रायगड जिल्हा, रायगड जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक, अलिबाग- जिल्हा रायगड, अनेक बिगर-शासकीय संस्था, विविध स्वयंसेवी संस्था, विविध राजकीय पक्ष आणि सामाजिक कार्य करणाऱ्या संस्था यांचा समावेश होतो. या संस्था स्वयंसहाय्यता बचत गटांमार्फत अनेक उपक्रम, योजना आणि कार्यक्रमांची अंमलबजावणी करून स्वयंसहाय्यता बचत गटांतील सदस्यांना विकासाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्याचे महत्वपूर्ण असे कार्य करतात. यामुळे रायगड जिल्ह्यातील ग्रामीण तसेच शहरी भागातील आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत वर्गाच्या आर्थिक आणि सामाजिक विकासात वाढ होते. असे कार्य करणाऱ्या कांही प्रमुख संस्था पैकी जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा - जिल्हा रायगड ही एक रायगड जिल्ह्यातील बचत गटांना प्रोत्साहित करणारी संस्था म्हणून कार्य करते. तेव्हा या संस्थेचा अभ्यास होणे आवश्यक आहे.

बीज संज्ञा:

स्वयंसहाय्यता बचत गट, सूक्ष्म वित्त, सर्वसमावेशक विकास, राष्ट्रीय ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान.

उद्देश:

जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा - जिल्हा रायगड या स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्थेच्या कार्याचा अभ्यास करणे.

जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा - जिल्हा रायगड या स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्थेच्या योगदानाचा अभ्यास करणे.

विषय विवेचन:

देशातील स्वयंसहाय्यता बचत गटांना प्रोत्साहित करणाऱ्या संस्था स्वयंसहाय्यता बचत गटांमार्फत अनेक उपक्रम, योजना आणि कार्यक्रमाची आखणी आणि अंमलबजावणी करून स्वयंसहाय्यता बचत गटातील सदस्यांना

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Peer reviewed Journal Impact Factor: 7.265 ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June 2021 Volume-11 Issue-16

Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution and Challenges

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Guest Editor
Dr. Prof. H. B. Rathod
Principal
Gramin (ACS) Mahavidyalaya, Vasantnagar (Kotgyal), Tal. Mukhed

Executive Editors
Dr. V. T. Naik
Mr. B. C. Rathod

Co- Editors
Dr. D. K. Kendre
Mr. S. A. Jewale
Dr. U. D. Padamwar

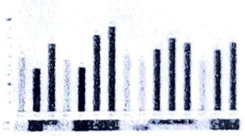

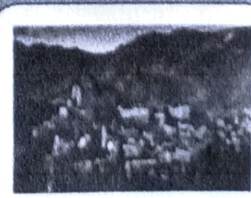

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA
Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh Comm. & Sau. K.G.T Arts College, Roha - Raigad

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title
1	भारत में लिंग असमानता प्रो. डॉ. कल्याण गुरनाथ
2	वर्तमान समाज विकास में संत साहित्य की भूमिका प्रा. रामकृष्ण [illegible]
3	सर्वसमावेशक वाटचाली दारिद्र्य निर्मूलनाची गरज कैलास सत्यवान [illegible]
4	महाराष्ट्रातून भारतातील इतर प्रमुख भागात जाणारे लोहमार्गाचा एक भौगोलिक अभ्यास Dr.Achole.P.B, Swami B.M
5	शाश्वत विकासात रा.से.यो. चे योगदान निलेश द. [illegible]
6	नांदेड जिल्ह्यातील लघु प्रकल्पामुळे सिंचन क्षमतेतील झालेला बदल (सन १९९१-९२ ते २०१०-११ [illegible] तुलनात्मक पद्धतीने अभ्यास) डॉ.डी.एस.चव्हाण
7	शाश्वत विकास काळाची गरज प्रा. डॉ. जे. के. वाघमारे प्रा. डॉ. आर. एन. कम्पटे
8	भारतातील गरीबी निर्मूलनासाठी शाश्वत समजाकल्याणकारी विचार प्रा.मठपती जी एच
9	बढ़ता नगरीकरण और इसके प्रभाव गिरीश टी. पंचभाई
10	प्राथमिक शिक्षा मे बच्चों के मूलभूत सेवाओं का अध्ययन सीमा यादव डॉ.मृत्युन्जय मिश्रा
11	स्त्री - पुरुष तुलना व स्त्रियांची शैक्षणिक स्थिती डॉ.गजानन बापुराव ठाकरे
12	शाश्वत विकास - एक अभ्यास प्रा. सौ. रुपाली गोवर्धन दिकोंडा
13	हिन्दी – मराठी दलित आत्मकथाओं में सामाजिक जीवन डॉ. व्ही. पी. चव्हाण.
14	गडचिरोली जिल्ह्यातील कामगारांचे प्रमाण: निरंतर विकास प्रा. डॉ. गणेश एल. धोटे, डॉ. जे. व्ही. दडवे, प्रा. डॉ. के. वाय. ठाकरे
15	स्त्रियांची सामाजिक व राजकीय स्थिती प्रा.डॉ.प्रदीप शा. ढोले
16	परळी तालुक्यातील पोषण घनता : एक भौगोलिक अभ्यास श्री. कैलास भास्कर लव्हाळे , डॉ.व्ही.एस.चिमनगुंडे
17	भारूड भक्तीनाट्याचे स्वरूप व तत्वज्ञान. प्रा.डॉ.शिवाजी सटवाजी वाघमारे
18	ठाणे – पालघर जिल्ह्यातील आदिवासी लोकसंख्येच्या लिंग गुणोत्तराचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ डॉ.के.बी कणकुरे
19	नांदेड जिल्ह्यातील करडाई पीकाचा भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ.यु.एस.कानवटे
20	गरीबी निर्मूलन वेध व अभ्यास प्रा.सौ. अरुणा ईटकापल्ले, प्रा. सारीका बकवाड
21	कोरोना व्हायरसचा पर्यटनावरील प्रभाव प्रा. डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ
22	शाश्वत विकास ध्येय निर्देशांक आणि भारत प्रा. डी. बी. कोनाळे

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

45	[illegible] तालुका [illegible] विकास [illegible] एक भौगोलिक अभ्यास श्री हनुमंत शंकर हेळकर, प्रा. डॉ. डी. डी. [illegible]	
46	भारत में मानव विकास [illegible] चुनौतियाँ एवं संभावनाएं प्रो [illegible]	
47	[illegible] तालुक्यातील [illegible] भौगोलिक अभ्यास प्रा. डॉ. [illegible]	
48	कंधार तालुक्यातील ग्रामीण वस्तीतील सेवा केंद्राचा विश्लेषणात्मक अभ्यास केंद्रे गणपत गंगाधर, प्रा. डॉ. मानकरी एम. [illegible]	
49	भारतीय शेती व्यवसायात प्रधानमंत्री पिक विमा योजनेचे योगदान प्रा. डॉ. एम. डी. कच्छव	
50	जागतिक लोकशाही निर्देशांक आणि भारत प्रा. डॉ. आंधळे बी. डी.	
51	[illegible] में नैतिक सम्भावना : एक अध्ययन श्री. मंगेश भगवंतराव कुलकर्णी, प्रा. डॉ. सौ संपदा सुधाकरराव कुलकर्णी	
52	शाश्वत विकासाची ध्येये: संकल्पना आणि स्वरूप श्रद्धा मोहन पवार	
53	शाश्वत शेती संकल्पना: आव्हाने आणि संभावना प्रा. सुकुमार दत्ता पाटील प्रा. डॉ. एल. एच. पाटील	
54	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील उमरगा व तुळजापूर तालुक्यातील ग्रामीण वस्त्यांमधील अंतरण एक अभ्यास प्रा. सतिश डी. गावित प्रा. डॉ. मदन व्ही. सूर्यवंशी	
55	कोरोना परिप्रेक्षात भारतीय समाज व अर्थव्यवस्थेवर झालेला परिणाम प्रा. डॉ. झाकीरहुसेन हाकीम सय्यद	2
56	भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे	2
57	लातूर जिल्ह्यातील यात्रा केंद्राच्या अभिक्षेत्रीय वितरणावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचा भौगोलिक अभ्यास डॉ. केरबा कांबळे	2

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal, Impact Factor 7.265, ISSN 2230-9578, June-2021, Volume-11, Issue-16,
Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution & Challenges

भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास

प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे
डॉ. सी. डी. देशमुख कॉमर्स व सौ. के. जी. ताम्हाणे कला महाविद्यालय, रोहा जि. रायगड.
snlohakare1112@rediffmail.com

गोषवारा:
जगातील सर्वच देशांनी विकासाच्या नावाखाली नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा अतिरिक्त वापर केला आहे. यावर नियंत्रण आणण्याच्या हेतूने शाश्वत विकास ही अलीकडील एक महत्त्वपूर्ण अशी संकल्पना आहे. देशाच्या विकासासाठी मानवी या संसाधनाची दीर्घकाळ आणि पुढील पिढीसाठी या संसाधनाची तरतूदीची आवश्यकता यातून शाश्वत विकास या संकल्पनेस महत्त्व प्राप्त होते. त्यातही जास्त लोकसंख्या असलेल्या देशात याला विशेष महत्त्व आहे. जगातील कोणत्याही देशाचा अभ्यास केल्यास असे दिसते की, देशाची अर्थव्यवस्था आणि त्या देशाची लोकसंख्या यांचा जवळचा संबंध आहे. भारतीय शेती, उद्योग आणि सेवाक्षेत्र तसेच राष्ट्रीय उत्पन्न, रोजगार, दरडोई उत्पन्न आणि किमान पातळी अशा कितीतरी घटकांना आणि देशाची लोकसंख्या यांचा अगदी जवळचा संबंध आहे. भारतात शाश्वत विकास या संकल्पनेचा विचार करण्याचे मुख्य कारण म्हणजे देशाची अमर्याद वाढत लोकसंख्या त्यातून देशातील नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा होणारा ऱ्हास हे होय.

प्रस्तावना:
भारताची वाढती लोकसंख्या ही भारताच्या आर्थिक विकासातील मुख्य अडसर आहे. तसेच जास्त लोकसंख्येमुळे नैसर्गिक साधनसंपदेचा मोठ्या प्रमाणात वापर होत आहे. आज आपण जरी भारत ही जगातील एक महासत्ता होणार असे संबोधत असलो तरी कोरोना महामारीच्या काळात आपली लोकसंख्या ही कोरोना सारख्या महामारीवर नियंत्रण आणण्यात कसा अडसर ठरत आहे हे लक्षात येते. याशिवाय इतर अनेक आर्थिक आणि सामाजिक समस्या आहेतच. ज्या विकसित देशात मर्यादित लोकसंख्येमुळे निर्माण होत नाहीत किंवा कमी प्रमाणात आणि कमी परिणामकारक असतात. परंतू भारतासारख्या जास्त लोकसंख्या असलेल्या देशात दारिद्र्य, बेरोजगारी, कुपोषण, आर्थिक आणि सामाजिक समस्या प्रकर्षाने जाणवत आहेत.

बीज संज्ञा: पर्यावरण, आर्थिक वृद्धी, सर्वसमावेशक विकास, वृद्धी दर.

उद्देश: भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकासाचा आढावा घेणे.

विषय विवेचन:
भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास संबंध: भारतीय लोकसंख्येचा तसेच लोकसंख्येच्या रचनात्मक बदलाचा भारताच्या शाश्वत विकासवर मोठ्या प्रमाणावर प्रतिकूल आणि कांही प्रमाणात अनुकूल परिणाम घडून येतात.

संशोधन पद्धती:
प्रस्तुत शोधनिबंध हा पूर्णत: द्वितीयक सामुग्रीवर आवलंबून आहे. यासाठी संदर्भ ग्रंथ, मासिके, इतर प्रकाशित साहित्य, सर्वेक्षण अहवाल आणि इंटरनेट इत्यादी माध्यमाचा आधार घेण्यात आला आहे.

भारतातील लोकसंख्या वाढ:
भारताची जगाशी तुलना करता एकूण जागतिक क्षेत्रफळापैकी 2.4 टक्के क्षेत्रफळ आणि एकूण जागतिक लोकसंख्येपैकी 18 टक्क्याच्या जवळपास लोकसंख्या भारताच्या वाट्याला आहे. भारत हा लोकसंख्या संक्रमण सिद्धांताच्या दुसऱ्या टप्प्याच्या शेवटच्या स्थिती मध्ये आहे. जेथे जन्मदर आणि मृत्युदर कमी होण्यासारखी स्थिती निर्माण होते. परंतु इतर देशाच्या मानाने भारतात लोकसंख्येचा आकारमान मुळातच मोठे आहे. तर 31 मे 2021 रोजी भारताची लोकसंख्या 139,23,45,967 एवढी होती. भारताचे चालू किंमतीनुसार सन 2019-20 चे एकूण स्थूल राष्ट्रीय उत्पन्न 201,18,353 कोटी रु. एवढे व निव्वळ राष्ट्रीय उत्पन्न 179,99,754 कोटी रु. एवढे असले तरी दरडोई उत्पन्न 1,34,226 रु. इतकेच आहे.

भारतीय लोकसंख्या व वृध्दी दर

वर्ष	लोकसंख्या	वृध्दी दर (%)	वर्ष	लोकसंख्या	वृध्दी दर (%)

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA
Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X Issue - II April - June - 2021

ENGLISH PART - III / MARATHI

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS OF ENGLISH PART - III

S. No.	Title & Author	Page No.
1	A Review, Potential Drugs and Remedies for the Treatment of COVID-19 **Mr. Sunil Pandurang Gawali**	1-11
2	National Policy on Disaster Management with the Context of 'Covid 19' Basic Legal Aspects **Dr. Suresh G. Santani**	12-17
3	Welcoming the New Future after Covid-19 "The New Normal" **Dr. Nilima Rajaram Mirajkar**	18-23
4	The Role of Telegram Groups in Teaching Learning Process and Administration Related Communication of HEIs **Dr. Ghegade Shantilal Indrabhan**	24-28
5	Use of ICT Based Google Classroom for Effective Language Teaching **Dr. Kalyan D Sonawane**	29-34
6	Role of Primary Health Centres Services in Covid19 with Special Reference to South Raigad District **Mr. Sanjay Jagannath Kasabe**	35-42
7	Effect of COVID -19 Pandemic on Academic Library Services **Anant Marotrao Thorat** **Dr. Vilas P. Ubhad**	43-47
8	Impact of Covid -19 on Cashew Management at Konkan - With Special Reference to Ratnagiri and Sindhudurg Region **Prof. Satish S. Kadam**	48-58
9	Study of Physical and Optical Properties of Pure ZnO and Cd Doped ZnO Nanostructures and Antibaterial Activities **R. S. Shaikh**	59-73
10	Covid19 Pandemic and Indian Health Service **S. V. Rankhamb**	74-77
11	Importance of Yoga in a Stress Management **Mr. Waman Ramrao Kakade**	78-81

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

VOLUME - X, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2021
AJANTA - ISSN - 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१३	कोविड-१९ आणि त्याचा भारतातील विविध क्षेत्रावरील परिणामाचा अभ्यास प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे	६३-६८
१४	कोविड-१९ चे भारतीय शेतीवरील परिणाम श्री. सुकुमार दत्ता पाटील	६९-७४
१५	कोविड १९ या आजाराचे ग्रामीण लोकांच्या मानसिक आर्थिकतेवर आणि शारीरिक दिनचर्येवर होणारा परिणाम क्षीरसागर अस्मिता विश्वास	७५-७९
१६	कोविड-१९ च्या दरम्यान स्थलांतरित कामगारांचे प्रश्न व अडचणी डॉ. भानुदास धोंडीबा शिंदे	८०-८४
१७	प्रवासी श्रमिकों की वेदना-पीड़ा दर्शाती डॉ. हुबनाथ पाण्डेय की कविता डॉ. संगीता सूर्यकांत चित्रकोटी	८५-९०

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

VOLUME - X, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2021
AJANTA - ISSN - 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

१४. कोविड-१९ चे भारतीय शेतीवरील परिणाम

प्री. सुकुमार दत्ता पाटील

सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग, को.ए.सो.चे डॉ. चिंतामणराव देशमुख वाणिज्य व सौ. कुसुमताई गांधाणी कला महाविद्यालय, रोहा, रायगड

कोविड-१९ या महामारीमुळे भारतीय शेती क्षेत्र हे मोठया प्रमाणावर बाधित झाले आहे. तरीही अलिकडील तिमाही जीडीपीच्या अंदाजानुसार भारतीय शेती व्यवसायामध्ये मजबूती आणि नवचिकता आढळते २०२०-२१ या वित्तीय वर्षात ३.४ % या दराने सकारात्मक वृद्धी दर दर्शविणाच्या शेतीक्षेत्राचा वृद्धीदर हा मागील वित्तीय वर्षापेक्षा २.५ % नी कमी झाल्याचे आढळले आहे. यासंदर्भात कोविड -१९ या भारतीय कृषी व्यवस्थेवरील परिणामांचा प्रारंभिक पुरावा एकत्रित करणे आणि एकदा का कोविड -१९ ची कठीण परिस्थिती संपल्यानंतर कृषी उत्पादन, विपणन आणि या माध्यमातून शेती व्यवसायाला पुनरुज्जीवित करणे आणि समृद्ध करणे हे या अभ्यासाचे ध्येय आहे. सर्वेक्षणातील निष्कर्ष असे सूचित करतात की, श्रम आणि

तार्किक अडचणींच्या माध्यमातून कोविड -१९ मुळे निर्माण झालेल्या. पॅडेमिक स्थितीचा अनिष्ट परिणाम हा उत्पादन व विपणनावर झाला आहे, तर नकारात्मक उत्पन्नाच्या धक्क्याने बाजारपेठांवरील प्रवेश प्रतिबंधित केला आणि खाद्यपदार्थांच्या किंमतींचा उपभोगावर परिणाम झाला. कोविड -१९ या महामारीने भारतीय कृषी व्यवसायांच्या सर्व आयामांवर भौतिक, सामाजिक, आर्थिक आणि भावनिक संकटे निर्माण केली. सदर संशोधनामध्ये कोविड -१९ महामारीचा भारतीय कृषी व्यवसायावर कसा परिणाम झाला आहे आणि यातून बाहेर पडण्यासाठी काय करावे लागेल याचा आढावा घेण्यात आला आहे.

संशोधनातील कुट शब्द - कोविड -१९ कृषी व्यवस्था कोविड -१९ परिणाम.

प्रस्तावना

गेल्या २५ मार्च २०२० पासून कोरोना महामारी मुळे देशात लागू झालेल्या टाळेबंदीचा ग्रामीण भारतातील अर्थव्यवस्थेवर म्हणजेच पर्यायाने कृषी व्यवस्थेवर विपरीत परिणाम झाला आहे. अनेकांच्या रोजगारावर गदा आली आहे. ग्रामीण भागातील छोटे-मोठे शेतकरी आणि शेतमजूर अशा लोकांना अनेक हालअपेष्टांना सामोरे जावे लागले. आपला भारत देश हा कृषीप्रधान असून सर्वाधिक रोजगार हा प्रामुख्याने शेती व्यवसायात उपलब्ध आहे.

देशातील ८५ % शेतकऱ्यांकडे अडीच हेक्टर पेक्षाही कमी जमीन आहे.हीच जमीन ते कसतात त्यावर पीक घेतात आणि त्यावर आपल्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह करतात पण कोविड - १९ या महामारीने या सर्व बाबींवर अनिष्ट परिणाम झाला.

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Peer reviewed Journal Impact Factor: 7.265 ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June 2021 Volume-11 Issue-16

Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution and Challenges

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Guest Editor
Dr. Prof. H. B. Rathod
Principal
Gramin (ACS) Mahavidyalaya, Vasantnagar (Kotgyal), Tal. Mukhed

Executive Editors
Dr. V. T. Naik
Mr. B. C. Rathod

Co- Editors
Dr. D. K. Kendre
Mr. S. A. Jewale
Dr. U. D. Padamwar

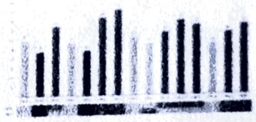

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr. C.D.Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal, Impact Factor-7.265, ISSN : 2230-9578, 1June-2021, Volume-11, Issue-16,
Sustainable Development Goals : Initiatives, Execution, & Challenges

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title
1	भारत में लिंग असमानता प्रो.डॉ.कल्याण गु...
2	वर्तमान समाज विकास मे संत साहित्य की भूमिका प्रा. रामकृष्ण ब...
3	सर्वसमावेशक वृद्धीसाठी दारिद्र्य निर्मूलनाची गरज कैलास सत्यवान शे...
4	महाराष्ट्रातून भारतातील इतर प्रमुख भागात जाणारे लोहमार्गांचा एक भौगोलिक अभ्यास Dr.Achole.P.B, Swami.B.M
5	शाश्वत विकासात रा.से.यो.चे योगदान निलेश दे. ...
6	नांदेड जिल्ह्यातील लघू प्रकल्पामुळे सिंचन क्षमतेतील झालेला बदल (सन १९९१–९२ व २०१०–११ हे वर्ष तुलनात्मक पद्धतीने अभ्यास) डॉ.डी.एस.चव्हाण
7	शाश्वत विकास काळाची गरज प्रा. डॉ. जे. के. वाघमारे प्रा. डॉ. आर. एन. कम्प...
8	भारतातील गरीबी निर्मूलनासाठी शाश्वत समजाकल्याणकारी विचार प्रा.मठपती जी.एच
9	बढ़ता नगरीकरण और इसके प्रभाव गिरीश टी. पंचभाई
10	प्राथमिक शिक्षा मे बच्चों के मूलभूत सेवाओं का अध्ययन सीमा यादव डॉ.मृत्युन्जय मिश्रा
11	स्त्री - पुरुष तुलना व स्त्रियांची शैक्षणिक स्थिती डॉ.गजानन बापुराव ठाकरे
12	शाश्वत विकास - एक अभ्यास प्रा. सौ. रुपाली गोवर्धन दिकोंडा
13	हिन्दी – मराठी दलित आत्मकथाओं में सामाजिक जीवन डॉ. व्ही. पी. चव्हाण.
14	गडचिरोली जिल्ह्यातील कामगारांचे प्रमाण: निरंतर विकास प्रा. डॉ. गणेश एल. धोटे, डॉ. जे. व्ही. दडवे, प्रा. डॉ. के. वाय. ठाकरे
15	स्त्रियांची सामाजिक व राजकीय स्थिती प्रा.डॉ.प्रदीप शा. ढोले
16	परळी तालुक्यातील पोषण घनता : एक भौगोलिक अभ्यास श्री. कैलास भास्कर लव्हाळे , डॉ.व्ही.एस.चिमनगुंडे
17	भारूड भक्तीनाट्याचे स्वरूप व तत्वज्ञान. प्रा.डॉ.शिवाजी सटवाजी वाघमारे
18	ठाणे – पालघर जिल्ह्यातील आदिवासी लोकसंख्येच्या लिंग गुणोत्तराचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ डॉ.के.बी कणकुरे
19	नांदेड जिल्ह्यातील करडाई पीकाचा भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ.यु.एस.कानवटे
20	गरीबी निर्मुलन वेध व अभ्यास प्रा.सौ. अरुणा ईटकापल्ले, प्रा. सारीका बकवाड
21	कोरोना व्हायरसचा पर्यटनावरील प्रभाव प्रा. डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ
22	शाश्वत विकास ध्येय निर्देशांक आणि भारत प्रा. डी. बी. कोनाळे

K.E.S. Dr. C.D.Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

45	मोहोळ तालुका पर्जन्य विचलना- एक भौगोलिक अभ्यास श्री. हनुमंत शंकर हेळकर, प्रा. डॉ. डी. बी. शिंदे
46	भारत मे सतत विकास लक्ष्य-चुनौतीया एवं संभावनाएं प्रो. विकास वर्मा
47	अक्कलपूर [illegible] भौगोलिक अभ्यास प्रा. [illegible]
48	कंधार तालुक्यातील ग्रामीण वस्तीतील सेवा केंद्राचा विश्लेषणात्मक अभ्यास केंद्रे गणपत गंगाधर, प्रा. डॉ. पानकर [illegible]
49	भारतीय शेती व्यवसायात प्रधानमंत्री पिक विमा योजनेचे योगदान प्रा. डॉ. एम. डी. [illegible]
50	जागतिक लोकशाही निर्देशांक आणि भारत प्रा. डॉ. आंधळे बी. [illegible]
51	सशस्त्र बलो मे लैंगिक समानता : एक अध्ययन श्री. मंगेश भगवंतराव कुलकर्णी,प्रा. डॉ. सौ संपदा सुधाकरराव कुलकर्णी
52	शाश्वत विकासाची ध्येये: संकल्पना आणि स्वरूप श्रद्धा मोहन [illegible]
53	शाश्वत शेती संकल्पना: आव्हाने आणि संभावना प्रा. सुकुमार दत्ता पाटील प्रा. डॉ. एल. एन. पाटील
54	उस्मानाबाद जिल्ह्यातील उमरगा व तुळजापूर तालुक्यातील ग्रामीण वस्त्यांमधील अंतरण एक अभ्यास प्रा. सतिश डी. गावित प्रा. डॉ. मदन व्ही. सूर्यवंशी
55	कोरोना परिप्रेक्षात भारतीय समाज व अर्थव्यवस्थेवर झालेला परिणाम प्रा. डॉ. झाकीरहुसेन हाकीम [illegible]
56	भारतीय लोकसंख्या आणि शाश्वत विकास प्रा. शत्रुघ्न नामदेव [illegible]
57	लातूर जिल्ह्यातील यात्रा केंद्राच्या अभिक्षेत्रीय वितरणावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचा भौगोलिक अभ्यास डॉ. केरबा कांबळे

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal
Impact Factor 7.265 ISSN 2230-9578 June 2021 Volume 11 Issue 16
Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution & Challenges

शाश्वत शेती संकल्पना: आव्हाने आणि संभावना

प्रा. सुकुमार दत्ता पाटील[1] प्रा. डॉ. एम. एन. पाटील[2]

[1]डॉ. सी. डी. देशमुख वाणिज्य व सौ. के. जी. ताम्हाणे कला महाविद्यालय, रोहा - रायगड

[2]उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख व संशोधन मार्गदर्शक शिवाजी महाविद्यालय उदगीर, लातूर

गोषवारा :- सर्वसाधारणपणे दुसऱ्या महायुद्धापासून शेती व्यवसायामध्ये नाट्यमय बदल झाले आहेत. नवीन तंत्रज्ञान, यांत्रिकीकरण, नवीन रासायनिक खतांचा वापर आणि जास्तीत - जास्त उत्पादनास अनुकूल असणाऱ्या सरकारी धोरणामुळे अन्नधान्याची उत्पादकता वाढली आहे. सध्या शाश्वत शेती हा जगातील बऱ्याच भागांमध्ये मोठ्या आवडीचा आणि वादविवादाचा विषय आहे. बहुतेक कृषितज्ञ हे मान्य करतात कि, शाश्वत अथवा चिरंतन शेती ही संकल्पना आपल्या जीवसृष्टीच्या शाश्वततेसाठी सर्वात महत्वपूर्ण आहे आणि वाढत्या लोकसंख्येच्या वाढत्या अन्नधान्याच्या गरजा भागविण्यासाठी उपयुक्त आहे.

संशोधनातील कूट शब्द : चिरंतन शेती

प्रस्तावना : तसे पाहिले तर सध्या शाश्वत शेती हा विषय जगातील बऱ्याच विभागांमध्ये अत्यंत आवडीने अभ्यासला जाणारा एक जिवंत वादविवादाचा विषय आहे. शाश्वत शेती म्हणजे काय यासंबंधीचे वादविवाद आज वेगवेगळ्या दृष्टिकोनातून उभे राहिले आहेत. शाश्वत शेती ही अशी व्यवस्था आहे की, " शाश्वत शेती म्हणजे अशी शेती कि, जी दीर्घकाळपर्यंत पर्यावरणाची गुणवत्ता वाढविते. तसेच ज्यामुळे वाढत्या लोकसंख्येच्या अन्नधान्याच्या गरज पूर्णपणे भागविल्या जातात. तसेच जी शेती आर्थिकदृष्ट्या व्यवहार्य असून ज्यामुळे संपूर्ण समाज आणि शेतकरी यांच्या जीवनाची गुणवत्ता वाढविते." शाश्वत शेतीच्या वरील व्याख्येवरून असंख्य परिभाषा निर्माण झाल्या, परंतु शेती शाश्वततेची संकल्पना समान आहे. शाश्वत शेती ही अखिल मानवजातीची अन्नधान्याची गरज भागविण्यासाठी तसेच मानवी जीवन व शेतकरी यांचे जीवनमान उंचावण्यासाठी मदत करते. परिणामी शाश्वत शेतीची सार्वभौमिक स्वीकार्य परिभाषा अद्याप उदयास आली नाही. याचे कारण असे कि, शाश्वत शेतीकडे कार्यशील पद्धतीऐवजी व्यवस्थापन तत्वज्ञान म्हणून बऱ्याच वेळा पाहिले जाते.

शेती ही हवामानाची विविधता आणि त्याचे होणारे संभाव्य परिणाम याशी अतिशय संवेदनशील आहे. अन्नसुरक्षा आणि शाश्वत पर्यावरणीय समतोल यांची देखभाल करणे ही प्रमुख आव्हाने विचारवंत, संशोधक , संरक्षणवादी आणि धोरण निर्मात्यांसमोर आहेत. शाश्वत शेती ही एक परिस्थितिकी व्यवस्था म्हणून लक्षात घेता येईल, जेथे माती- पाणी- वनस्पती- पर्यावरण- सजीव सृष्टी या सर्व बाबी या अन्नसाखळीच्या व संबंधित ऊर्जा संतुलन स्वरूपात योग्य समतोल साधून सद्भावनेने एकत्र राहतात. जमीन आणि इतर स्रोतांच्या कार्यक्षमतेच्या माध्यमातून मोठ्या प्रमाणावर वाढ आणि व्यक्तींना चांगला आर्थिक परतावा प्रदान करण्यासाठी आणि वैयक्तिक व आर्थिक विकास प्रक्रियेत जीवनाची गुणवत्ता सुधारणे आणि आर्थिक विकास साधणे हा नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापनाच्या पर्यावरणीय समस्यांचे निराकरण करण्याचा हेतू आहे. आधुनिक सिंचन प्रणाली, सुधारित वाण, सुधारित मातीची गुणवत्ता आणि संसाधन संवर्धन तंत्रज्ञान वापरून कायमस्वरूपी पर्यावरणाचे संरक्षण करण्यासाठी, शेती आणि उत्पादकता सुनिश्चित करण्यासाठी नाविन्यपूर्ण तंत्रज्ञानाचा वापर करणे आवश्यक आहे. या बदलांमुळे अनेक सकारात्मक प्रभाव पडले आहेत. आणि शेतीमध्ये बऱ्याच प्रमाणात धोके कमी झाले आहेत .पण असे असले तरी काही खर्चदेखील लक्षणीय आहेत. या खर्चात प्रामुख्याने भूपृष्ठावरील मातीचे प्रमाण कमी होणे, भूगर्भातील पाणी दूषित होणे, कुटुंबाच्या वाट्याला येणाऱ्या शेतीचे प्रमाण कमी होणे, शेतकरी व शेतमजूर यांच्या कामाच्या आणि राहण्याच्या स्थितीकडे सतत दुर्लक्ष होणे, वाढता उत्पादन खर्च, आणि समुदायामध्ये आर्थिक आणि सामाजिक परिस्थिती यांचे सातत्याने विघटन इ. चा समावेश होतो. आधुनिक शेती पद्धतीमुळे होणाऱ्या नकारात्मक पर्यावरणीय परिणामांना टाळण्यासाठी शाश्वत शेतीची संकल्पना उदयास आली. शाश्वत शेतीची संकल्पना अजूनही

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Peer reviewed Journal   Impact Factor 7.265   ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

Multidisciplinary International Level Referred Journal

December-2021 Volume-12 Issue-24

Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts and works

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Editor
Mr. Shashikant Jadhawar
I/C, Principal,
Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya,
Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor
Dr. Anant Narwade
Dr. Raghunath Ghadge
Mr. Anil Jagtap

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal

December-2021 Volume-12 Issue-24

On

Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts and works

Chief Editor	**Editor**
Dr. R. V. Bhole 'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102	Mr. Shashikant Jadhawar I/C, Principal, Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India

Executive Editor
Dr. Anant Narwade
Dr. Raghunath Ghadge
Mr. Anil Jagtap

EDITORIAL BOARD

Prof. R. J. Varma ,Bhavnagar [Guj] **Dr. D. D. Sharma, Shimla [H.P.]** **Dr. Abhinandan Nagraj, Benglore[K]** **Dr. Venu Trivedi ,Indore[M.P.]** **Dr. Chitra Ramanan Navi ,Mumbai[M.S]**	**guyen Kim Anh, [Hanoi] Virtnam** **Prof. Andrew Cherepanow, Detroit, Michigan [USA]** **Prof. S. N. Bharambe, Jalgaon[M.S]** **Dr. C. V. Rajeshwari, Pottikona [AP]** **Dr. S. T. Bhukan, Khiroda[M.S]**	**Dr. R. K. Narkhede, Nanded [M.S]** **Prof. B. P. Mishra, Aizawal [Mizoram]** **Prin. L. N. Varma ,Raipur [C. G.]** **Prin. A. S. Kolhe Bhalod[M.S]** **Prof.Kaveri Dabholkar Bilaspur [C.G]**

Published by- Mr. Shashikant Jadhawar, I/C, Principal, Chhatrapati Shivaji Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Osmanabad (MS) India

The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers. The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

© All rights reserved with the Editors

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 'जनता' पाक्षिकातील विचार प्रा. [illegible] नितीन [illegible]	1-4
2	राजर्षी शाहू महाराजांच्या सभा समारंभातील प्रबोधन डॉ. यशवंत राऊत	5-7
3	महात्मा फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री सुधारणा विषयक कार्य प्रा. मिलिंद व्यंकटी घाडगे	8-11
4	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार प्रा. डॉ. गितांजली सदाशिवराव मोटे	12-14
5	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकीय विचार डॉ. सय्यद रब्बानी रशीद	15-16
6	कृषीच्या शाश्वत विकासात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान – एक भौगोलीक अभ्यास प्रा. डॉ. महेश म. पवार	17-19
7	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे अस्पृश्य चळवळीतील कार्य प्रा.बप्पासाहेब रामलिंग शेजूळ	20-22
8	फुले-आंबेडकरांचे स्त्री विषयक विचार समाधान भा. शिंदे	23-25
9	विचारवंत आणि सुधारक: छत्रपती शाहू महाराज शेख हाजुमिया फत्तुसाहेब	26-28
10	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार व योगदान प्रा. प्रणाली प्रदिप पाटील	29-31
11	उस्मानाबाद जिल्हा उमरगा तालुक्यातील जलप्रणालीचा एक भौगोलिक अभ्यास प्रा. गावित सतिश डी	32-34
12	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री शिक्षणासंबंधीचे विचार प्रा. रकटे ज्योती भाऊसाहेब	35-37
13	संत कबीर आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार डॉ सुहास पाठक, रविंद्र प्रि सोनकांबळे	38-40
14	"डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचा समाजपरिवर्तन एक दृष्टीकोन" प्रा डॉ. गायके एस. के-	41-42
15	'महात्मा फुले यांचे मराठी साहित्यातील योगदान' प्रा डॉ. संगीता मोरे	43-45
16	महात्मा फुले यांचे शिक्षण विषयक विचार प्रा. डॉ. जडल मधुकर मार्कंडेय	46-50
17	महात्मा ज्योतिबा फुले आणि सत्यशोधक समाजाचे कार्य प्रा. डॉ. पाथरकर एस. व्ही.	51-53

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

18	राजर्षी शाहू महाराजांचे आर्थिक व शैक्षणिक विचार डॉ. एम. एम. देवनाळकर	54-55
19	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे शैक्षणिक योगदान प्रा. पांडुरंग विलास देवराव	56-62
20	थोर समाज सुधारक राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज डॉ.सुधीर व.गायकवाड	63-66
21	राजर्षी शाहू महाराज : शैक्षणिक व आर्थिक कार्य प्रा. अमोल देविदास दिवटे	67-72
22	डॉ. आंबेडकरांची पत्रकारीता आणि राजकीय चिंतन प्रा. डॉ. अरूण विठ्ठल मांनकांबळे	73-77
23	महात्मा फुले यांचे मराठी साहित्याला योगदान प्रा.अरविंद बन्सी इंगळे	78-80
24	डॉ बी आर अम्बेडकर का आर्थिक विचार और योगदान डॉ अर्जुन मोहनराव मोरे	81-83
25	स्त्री मुक्ती आंदोलनातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान प्रा डॉ अंकुश मारूती सोहनी	84-87
26	राजर्षी शाहू महाराजांचे समाजपरिवर्तनातील शैक्षणिक कार्य प्रा. डॉ.खलील न. सय्यद	88-90
27	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि महिला सबलीकरण Suman Kendre	91-93
28	महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे शेती व शेतकरी विषयक विचार डॉ. गव्हाणे रमाकांत बबनराव	94-95
29	राजर्षी शाहू महाराज यांचे स्त्री-उद्धारविषयक विचार व कार्य श्री योगेश ज्ञानदेव पाटील	96-98
30	डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कृषिविषयक विचार डॉ सुरेश त्रिंबकराव सामाले	99-102
31	छत्रपती शाहू महाराज आणि महिला सक्षमीकरण डॉ निलेश गोकुळ शेरे	103-106
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शेतीविषयक आर्थिक विचारांचे अध्ययन श्री. एच. व्ही. केळे , डॉ. डी. सी. रसाळ	107-110
33	डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार व कार्य प्रा तुळशीदास मोकल	111-113
34	डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कृषीविषयक विचार प्रा देवशेट्टे सुरेश मनोहरराव	114-116
35	डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार रेवडकर गणेश सुभाष	117-118
36	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षणविषयक विचार प्रा. जगदीश रामभाऊजी वाटमोडे	119-121

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Refereed and Peer Reviewed Journal
Impact Factor- ... ISSN ...
Mahatma Phule, Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B. R. Ambedkar - Thoughts and works

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार व कार्य

प्रा.तुळशीदास मोकल
इतिहास विभाग प्रमुख कोकण एज्युकेशन सोसायटीचे, डॉ.चिंतामणराव देशमुख वाणिज्य व सौ.कुसुमताई तांबट
कला महाविद्यालय,रोहा-रायगड.

प्रस्तावना : ज्या महान नेतृत्वाने आपल्या समग्र कार्यप्रणालीच्या जोरावर आपले स्वतंत्र अस्तित्व निर्माण करुन आपल्या कार्याचा स्वतंत्र व सार्वत्रिक असा कायमस्वरूपी ठसा उमटविला असे महान नेतृत्व म्हणजे डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर. महामानव, विश्वरत्न,भारतरत्न, भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार, स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदामंत्री, प्रख्यात कायदेपंडित, लोकशाहीचे पुरस्कर्ते, सामाजिक क्रांतीप्रवाहाचे कृतिशील नेतृत्व,स्त्रीयांना न्याय हक्क मिळवून देणारे स्त्रीउद्धारक,दलित उद्धारक,थोर अर्थतज्ञ, जलतज्ञ, शेतकरी व कामगारांचे आधारस्तंभ, निर्भीड पत्रकार, उत्तम लेखक, .एक आदर्श प्राध्यापक व प्राचार्य अशा विविधांगी कामगिरीने डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे कार्य आपणां सर्वांना परिचीत आहे.अशा महान नेतृत्वाचे एक यापेक्षाही वेगळे कार्य आहे आणि ते कार्य म्हणजे त्यांचे शैक्षणिक विचार व कार्य होय.याचीच माहिती प्रस्तुत शोध निबंधाच्या माध्यमातून मांडण्यात आली आहे.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे प्राथमिक शिक्षण विषयक विचार :

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी प्राथमिक शिक्षण विषयक विचार मांडताना असे म्हटले आहे की प्रत्येक राष्ट्राच्या व विद्यार्थ्यांच्या दृष्टीने प्राथमिक शिक्षण हे महत्वाचे असते. म्हणूनच प्रत्येक राष्ट्राने प्राथमिक शिक्षण हे सक्तीचे करावे असे केल्याने शिक्षणापासून कोणीही वंचित राहणार नाही .त्याचबरोबर हे शिक्षण विद्यार्थ्यांना दर्जेदार कसे मिळू शकेल या साठी प्रत्येक शाळांनी कसोशीने प्रयत्न केले पाहिजे .केवळ लिहिता वाचता येण्यासाठी हे शिक्षण देवू नये तर त्या विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणविषयक जडणघडणीस हे शिक्षण उपयुक्त कसे ठरेल यासाठी ते शिक्षण द्यावे.ज्या देशातील शासन अशा प्रकारच्या शिक्षण व्यवस्थेबाबत उदासीन असतो त्या ठिकाणी अशा प्रकारच्या शिक्षण व्यवस्थेसाठी कायदे करणे गरजेचे आहे.थोडक्यात डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी प्राथमिक शिक्षण विषयक विचारात,सक्ती, कायदा, दर्जेदारपणा व उपयुक्तता या गोष्टींना महत्व दिले आहे.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे उच्चशिक्षण विषयक विचार : डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी उच्चशिक्षण विषयक विचार मांडताना असे म्हटले आहे की,"जे व्यक्तीसमूह उच्चशिक्षणाचा लाभ घेण्यास पात्र आहेत मात्र त्यांच्या बिकट आर्थिक स्थितीमुळे या प्रकारचे शिक्षण घेता येत नाही अशा समूहासाठी विद्यापीठ ही प्राथमिक स्वरूपाची यंत्रणा आहे".म्हणजेच विद्यापीठे ही उच्चशिक्षणाची केंद्र व द्वारे आहेत हे त्यांना या विचारातून स्पष्ट करावयाचे होते.याही पुढे जावून डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी मिलिंद महाविद्यालयाच्या शीलान्यास प्रसंगी बोलतांना असे म्हटले होते की," मी हिंदू समाजाच्या अगदी खालच्या थरातून आल्यामुळे मला उच्च शिक्षणाला महत्व किती आहे हे मला माहित आहे.समाजाची उन्नती करण्याचा प्रश्न आर्थिक असल्याचे मानले जाते. पण हे चूक आहे.कारण हिंदुस्थानातील दलित समाजाची उन्नती करणं म्हणजे त्यांच्या अन्न, वस्त्र व निवाऱ्याची सोय करून पूर्वीप्रमाणे त्यांना उच्च वर्गाची सेवा करण्यास भाग पडणं नव्हे. खालच्या वर्गाची प्रगती मारून त्यांना दुसऱ्याचे गुलाम व्हावे लागत असल्यामुळे त्यांच्यात निर्माण होणारा न्यूनगंड नाहीसा करणं.हेच खरे उच्च शिक्षणाचे ध्येय आहे.म्हणूनच आमच्या सर्व सामाजिक दुखण्यावर उच्चशिक्षण हा एकमेव उपाय आहे".थोडक्यात उच्च शिक्षण विषयक विचार मांडताना डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी उच्च शिक्षणाचे केंद्र असणाऱ्या विद्यापीठीय शिक्षणाचे महत्त्व व उच्च शिक्षण घेत असतांना या समूहातील

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA
Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Impact Factor-7.675 (SJIF) ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refreed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

December-2021

ISSUE No- (CCCXXXII) 332

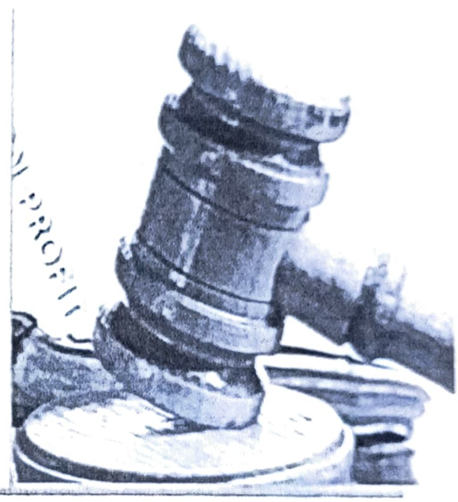

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor:
Dr.Dinesh W.Nichit
Principal
Sant Gadge Maharaj
Art's Comm,Sci Collage,
Walgaon.Dist. Amravati.

Executive Editor:
Dr.Sanjay J. Kothari
Head, Deptt. of Economics,
G.S.Tompe Arts Comm,Sci Collage
Chandur Bazar Dist. Amravati

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : *www.aadharsocial.com*

Aadhar Publications

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

19	[illegible] — [illegible]	85
20	[illegible] — [illegible]	91
21	[illegible] — [illegible]	97
22	[illegible] — [illegible]	106
23	[illegible] — [illegible]	111
24	जागतिक तापमान वाढ : पर्यावरणीय परिणाम व उपाय — प्रा. संजय एस. [illegible]	115
25	सद्यःस्थितीतील हवामान बदलाच्या संदर्भात पृथ्वीच्या भूशास्त्रीय कालखंडातील हवामान बदलाचा अभ्यास — प्रा. संजीव वि. [illegible]	117
26	बालकांना लिंगभाव (स्त्री–पुरुष) समानतेचे शिक्षण – एक अध्ययन — प्रा. [illegible] बापूराव पाटील	125
27	अमरावती जिल्ह्यातील तूर पीक उत्पादकता व उत्पादकतेतील बदल : भौगोलिक अध्ययन — प्रा. नारायण गोविंदराव सोनुले	128
28	कोविड–१९ चा भारतीय समाजावर झालेला आर्थिक परिणाम — डॉ. सुधीर सुरेश [illegible]	133
29	संत जनाबाईंचे परमार्थ जीवन आणि विठ्ठलभक्ती एक विवेचन — डॉ. देवेंद्र एस. नातांडे,	137
30	शिक्षकों की शिक्षण अभिवृत्ति एवं उनके आत्मविश्वास का अध्ययन — श्रीमती उज्वला भोसले / डॉ. संतोष कुमार शर्मा	140
31	महाराष्ट्रातील मानवी प्रगतीचा चिकित्सक अभ्यास — डॉ. वैशाली धनराज पाटील	144
32	प्रखर राष्ट्रवादी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर — डॉ. दिपाली डी. भावे	150
33	आधुनिक भारताच्या स्वातंत्र्य चळवळीत वृत्तपत्रांचे योगदान — श्रीमती सीमा जालिंदर भोसले	155
34	Same–Sex Relationship in India : A Socio - Legal Perspective — Dr. Kiran Sharma	159
35	An Overview of Internet Marketing — Dr. Rajesh M. Deshmukh	165
36	A Study of Contemporary Relevance of Pandit Deendayal Upadhyaya's "Economic Thought" in India — Mohar Singh	168

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

B.Aadhar
Impact Factor -(SJIF) -7.675,Issue NO, 332 (CCCXXXII) | ISSN : 2278-9308 December, 2021

आधुनिक भारताच्या स्वातंत्र्य चळवळीत वृत्तपत्रांचे योगदान

श्रीमती सीमा जानिंदर भोसले .

डॉ. सी. डी. देशमुख वाणिज्य व सौ के.जी ताम्हाणे कला महाविद्यालय , रोहा,ता.रोहा ,जि . रायगड , 402109.

मोबाईल न.7796838463 ई-मेल seemajbhosale@gmail.com

प्रस्तावना –आधुनिक काळात वृत्तपत्रे सामाजिक जीवनाची एक अविभाज्य अंग बनले आहेत. समाजातील विविध हालचाली ,घडामोडी यांची माहिती वृत्तपत्राद्वारे जनतेला होते. राज्यकर्त्यांनी केलेली कामे ,त्यांची ध्येय धोरणे व कामकाज हे वृत्तपत्रांमुळे जनतेला समजते. ईस्ट इंडिया कंपनीच्या काळात भारतात सुरुवातीला इंग्रजी वृत्तपत्रे सुरु झाली .भारतात मुद्रण कलेचा प्रवेश सोळाव्या शतकात झाला तेव्हाच भारतीय वृत्तपत्रसृष्टीचे अप्रत्यक्षपणे बीजारोपण झाले .पण प्रत्यक्षात अंकुराचे रोप उभे राहण्यास बराच कालावधी लागला. आधुनिक काळात वृत्तपत्रेही सामाजिक जीवनाचा एक अविभाज्य अंग बनले आहे .समाजात विविध हलचाली घडामोडी यांची माहिती वृत्तपत्रा द्वारे जनतेला होते.

शोधनिबंधाची उद्दिष्टे

1. ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीच्या काळात सुरू झालेल्या वृत्तपत्रांचा अभ्यास करणे
2. वृत्तपत्र व प्रसारमाध्यमांनी राबविलेल्या उपाययोजनांचे अध्ययन करणे.

गृहितके –

1. ब्रिटिश काळात वृत्तपत्रे सुरू झाली होती भारतीय सुशिक्षितांनी आपल्या समस्या सोडविण्यासाठी त्यांचा उपयोग केला.
2. ब्रिटिशांनी वृत्तपत्रे भारतात आणली पुढे भारतीय सुशिक्षितांनीआणि स्वातंत्र्य चळवळीसाठी त्याचा उपयोग केला .

संशोधन पद्धती–प्रस्तुत शोधनिबंधाचा प्रकार वर्णनात्मक आणि विश्लेषणात्मक आहे.

तथ्यव माहिती संकलन –प्रस्तुत शोधनिबंधातसाठी आवश्यक असणारी माहिती संकलित करण्यासाठी दुय्यम स्रोतांचा वापर करण्यात आला आहे. त्यासाठी विविध मासिके, संदर्भ ग्रंथ, पुस्तके ,इंटरनेटचा ,मराठी विश्वकोश यांचा आधार घेण्यात आला आहे.

वृत्तपत्रांचे स्वरूप–ईस्ट इंडिया कंपनीच्या काळात भारतात सुरुवातीला इंग्रजी वृत्तपत्रे सुरु झाली. इंग्रजांच्या सहवासामुळे या वृत्तपत्रांचे महत्त्व भारतीयांनी ओळखले आणि हळूहळू देशी भाषेत काही प्रमाणात वृत्तपत्रे निघू लागली. निद्रिस्त भारतीय समाजाला सरकार विरुद्ध जागे करण्यासाठी वृत्तपत्र हे प्रभावी साधन आहे हे अनेकांच्या लक्षात आले . देशी वृत्तपत्राचे स्वरूप लढाऊ प्रवृत्तीचे नव्हते. जनतेची गाऱ्हाणी सरकारपुढे मांडण्यात चे कार्य देशी वृत्तपत्रांनी प्रारंभीच्या काळात केले.कंपनीचा काळातच अनेक वृत्तपत्रे पुढे निघाली व त्यांची संख्याही क्रमाने वाढत गेल्याचे दिसते. द बेंगॉल

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

ISSN-2230-9578

# of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June 2021 Volume-11 Issue-17

Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution and Challenges

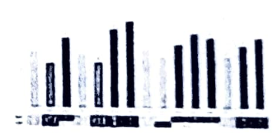

Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Principal
Gramin (ACS) Mahavidyalaya, Vasantnagar (Kotgyal), Tal. Mukhed

Executive Editors
Dr. V. T. Naik
Mr. B. C. Rathod

Co-Editors
Dr. D. K. Kendre
Mr. S. A. Jewale
Dr. U. D. Padamwar

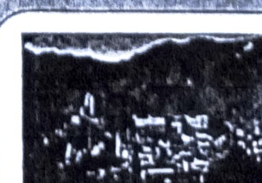

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

The Role of Women Self Help Groups in Sustainable Development Goals Special Reference to Roha Taluka

Dr. Kamlakar L. Kamble

Head Dept. of Commerce, Dr. C. D. Deshmukh Commerce & Arts College Roha, Raigad

E-mail ID : kamlakar1975@gmail.com

Abstract:

This study seeks to examine the impact of participation in Self Help Groups on the empowerment of women while conceptualizing any programme for rural women in the context of the great importance being given to the group approach. The study is situated in District Chamarajnagar in Southern State of Karnataka. The study uses the personal narrative method to give a voice to women's perspective describing the phenomenon of transition of women prior to joining SHGs to being empowered. The various dimensions of empowerment such as Economic, Socio-cultural, Interpersonal and Political dimensions are studied. Access to credit can help women by enabling them to start and expand small businesses, often accompanied by market access. The women experienced feelings of freedom, strength, self-identity and increases in levels of confidence and self-esteem. Besides, involvement in SHGs has enabled women to have a voice in the community affairs and they have been able to tackle problems and have gained power over decision making in the households. Though women hardly involve themselves in politics, their participation in SHGs has altered them, and these women have realized the importance and the right to vote without being influenced by anyone. Some of the recommendations for a way forward include providing a convergence of inputs, ensuring a proactive involvement of women in the program, changing social norms and perceptions and anchoring with wider movements of social change.

Keywords: *SHGs, Villages, awareness building, Monthly savings, Training, Social Capital.*

Introduction:-

Village women in the target villages have limited formal education, and many are literate. As regards the financial status of the people, they are poor, and they do not have any savings to meet any planned or emergency needs. Whenever they need funds, the villagers bank on two sources of loans – banks and money leaders.

The villagers and women in particular do not understand the bureaucratic working of banks and the elaborate paper work involved in loan application. They also do not have any capacity to provide collateral or assets to pledge against the bank loans. In majority of cases, the villagers need small amount of loans for immediate requirements, and are not sure when exactly they can repay the loan Banks, by their very constitution and nature of business find it difficult to provide loans to such customers, unless they have some kind of collateral or guarantee of repayment. Money lenders, who are locally based, know the local villagers, and are willing to take more risk , and grant loans with or without any collateral . However , the exploit the illiterate and helpless villagers, and charge exorbitant rates, and seize mortgaged items if any,. in case of default in to repayment of loan. In most cases villagers pledge their family jewellery , silver utensils, sarees , farm land etc. The helpless villagers are in no position to fight with the money lenders who are influential and politically connected.

Concepts of SHGs :

Self Help Groups (SHGs) SHG is defined as a voluntary group valuing personal interactions and mutual aid as a means of altering or ameliorating the problems perceived as alterable, pressing and personal by most of its participants.2 These groups are voluntary associations of people formed to attain certain collective goals that could be economic, social or both. The origin of SHGs is from the Grameen Bank of Bangladesh, which was founded by Mohammed Yunus. SHGs were started and formed in 1975. In India NABARD had initiated in 1986-87. But the real effort was taken after 1991-92 from the linkage of SHGs with the banks. A SHG is a small economically homogeneous affinity group of the rural poor voluntarily coming together to save small amount regularly, which are deposited in a common fund to meet members emergency needs and to provide collateral free loans decided by the group. They have been recognized as useful tool to help the poor and as an alternative mechanism to meet the urgent credit needs of poor through thrift. SHGs enhance the equality of status of women as participants, decision-makers and beneficiaries in the democratic, economic, social and cultural spheres of life.3 The basic principles of the SHGs are group approach, mutual trust, organization of small and manageable groups, group cohesiveness, sprit of thrift, demand based lending, collateral free, women friendly loan, peer group pressure in repayment, skill training capacity building and empowernent. There are 3 models of credit linkage of SHGs with banks that exist in India: Model I: SHGs formed and financed by banks.

Literature Review

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College
ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Volume 8, Issue 3 (V)
July - September 2021

ISSN 2394 - 7780
IMPACT FACTOR: 7.36

International Journal of

Advance and Innovative Research

(Conference Special)

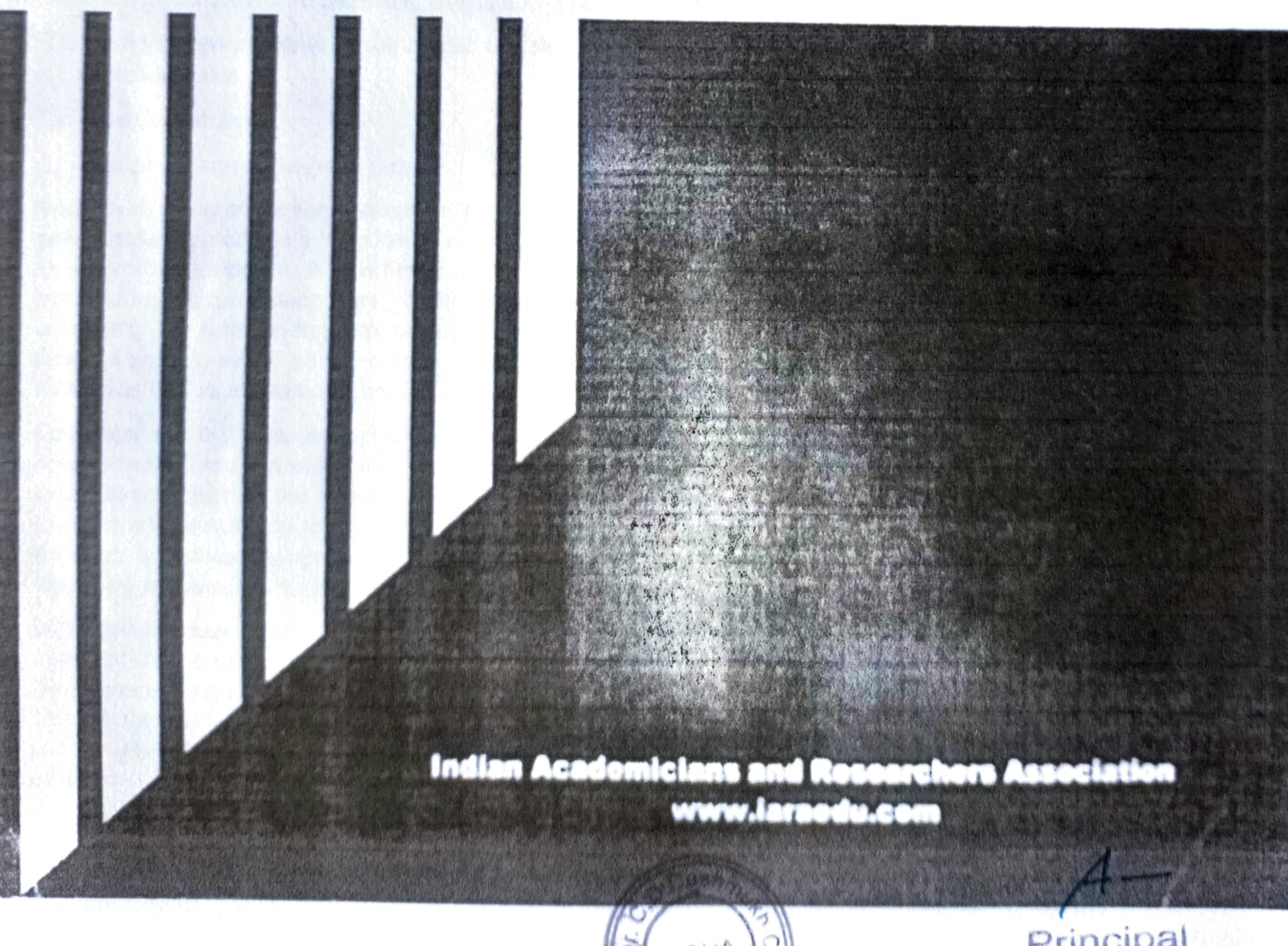

Indian Academicians and Researchers Association
www.iaraedu.com

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

International Journal of Advance and Innovative Research
Volume 8, Issue 3 (V) July - September 2021
ISSN 2394 - 7780

CORPORATE SECTOR INVOLVEMENT IN RURAL DEVELOPMENT: SPECIAL REFERENCE TO ROHA TALUKA DIST. RAIGAD.

Dr. Kamlakar E. Kamble
Head Department of Commerce, (M.Com, M.A. (Eco) B.Ed., NET, Ph.D.), Dr. C. D. Deshmukh Commerce & Arts College, Roha, Raigad

ABSTRACT

At present India is the world's second- fastest growing major economy, with an average annual Gross Domestic Product (GDP) growth rate of 5.8 percent for the past two decades. India's largest service industry account for 54 percent of the country's GDP while the industrial and agricultural sector contribute 29 percent and 17 percent respectively. Agricultural is the predominant occupation in India, accounting for about 60 percent of employment. The service sector makes up a further 28 percent and industrial sector around 12 percent of the employment.

Rural India to have experienced many changes in the last few decades. The changes in the rural economy and social environment were triggered by a few major revolution and interventions such as. the efforts of Central / State Government through various schemes for rural development and poverty alleviation. The green revolution in the agriculture sector. The white revolution in the diary sector. The introduction of Non-Government Organization (NGOs) in the development sector. Rural and Micro finance, Formation of Women Self Help Group (SHGs). Introduction of Information and Communication Technology (ICT).

Keywords: GDP, Corporate Sector, Service Sector, Poverty, Green revolution, NGOs.

1. INTRODUCTION

Raigad is one of the 35 administrative districts of Maharashtra located in the south-western part of the state. (Map No. 5.2). The district was renamed after Raigad fort which was the former capital of Chatrapati Shivaji Maharaj. The District head Quarter of Raigad District is Alibug. Alibug is situated on the western coast of India and on the shor of Arabian Sea. Raigad has Approximately 240 km of coastline in the west.

The district is geographically subdivided into three parts as follows:

1) The Sea Coast

2) The Central Belt

3) The hilly areas of Sahyadri range

Such involvement of the corporate sector in rural areas is a new dimension to rural development initiatives. All policy makers agree that promotion of entrepreneurship and employment generation in rural areas can bring about rural development. It is believed that corporate sector can play a significant role in this direction by participating in promoting rural health, education and women empowerment. Role of Corporates in community and rural development is an issue being debated and discussed by representatives of industrial and financial sectors, public policy experts, representatives of development sector, member of academia at both national as well as international levels.

Corporates are being increasingly viewed as a catalyst to supplement the government's efforts for rural development. There are wide ranging opinions among stake holders on the role of corporate sector in rural development. The need for a proper clarity on the method and nature of corporate intervention in rural areas has been felt for quite some time. In the past Corporate activities in rural areas have been mostly limited to donations for various causes such as social functions, free food, free housing, free water, electricity supply or supporting in calamities such as floods, famine and epidemic.

In the present study briefly of the role played by a few select corporates in rural development in the two to three decades is carried out. This is followed by an objective analysis of the RIL-NMD's Community Development activities in a few villages near Nagothane area Taluka Roha of Raigad District of Maharashtra. Through the study an attempt is made to provide information on the relative merits and demerits of their work and to suggest the most feasible options for rural development. The study is also an endeavor to identify how a collaborative effort of corporate, NGOs and government can increase the pace of rural development.

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - X Issue - II April - June - 2021

ENGLISH PART - III / MARATHI

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College
ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS OF ENGLISH PART - III

S. No.	Title & Author	Page No.
1	A Review, Potential Drugs and Remedies for the Treatment of COVID-19 **Mr. Sunil Pandurang Gawali**	1-11
2	National Policy on Disaster Management with the Context of 'Covid 19': Basic Legal Aspects **Dr. Suresh G. Santani**	12-17
3	Welcoming the New Future after Covid-19: "The New Normal" **Dr. Nilima Rajaram Mirajkar**	18-23
4	The Role of Telegram Groups in Teaching Learning Process and Administration Related Communication of HEIs **Dr. Ghegade Shantilal Indrabhan**	24-28
5	Use of ICT Based Google Classroom for Effective Language Teaching **Dr. Kalyan D Sonawane**	29-34
6	Role of Primary Health Centres Services in Covid 19 with Special Reference to South Raigad District **Mr. Sanjay Jagannath Kasabe**	35-42
7	Effect of COVID -19 Pandemic on Academic Library Services **Anant Marotrao Thorat** **Dr. Vilas P. Ubhad**	43-47
8	Impact of Covid -19 on Cashew Management at Konkan - With Special Reference to Ratnagiri and Sindhudurg Region **Prof. Satish S. Kadam**	48-58
9	Study of Physical and Optical Properties of Pure ZnO and Cd Doped ZnO Nanostructures and Antibaterial Activities **R. S. Shaikh**	59-73
10	Covid 19 Pandemic and Indian Health Service **S. V. Rankhamb**	74-77
11	Importance of Yoga in a Stress Management **Mr. Waman Ramrao Kakade**	78-81

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

VOLUME - X, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2021
AJANTA - ISSN - 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	भारतातील आरोग्य पर्यटन **प्रा. डॉ. अनिल निवृत्ती शिंदे**	१-५
२	कोरोना महामारीच्या पार्श्वभूमीवर प्लेग या साथीच्या आजाराचा इतिहास **प्रा. डॉ. अशोक ज्ञानदेव पाटील**	६-९
३	कोविड-१९ चा आंतरराष्ट्रीय संबंधावर परिणाम **डॉ. प्रा. किशोर कल्लापा म्हेत्री**	१०-१३
४	कोविड-१९ चा सामाजिक आर्थिक परिणाम **प्रा. डॉ. नाथिराम लक्ष्मण राठोड**	१४-१८
५	कोविड-१९ चे भारतावर झालेले परिणाम **डॉ. परदेशी सुनील लक्ष्मण**	१९-२१
६	कोरोना महामारीचा विविध घटकांवरील मानसिक परिणाम **डॉ. सुधाकर शिवाजी जाधव**	२२-२९
७	सार्थीचे इतर आजार आगि कोरोना यांचा तुलनात्मक फरक **डॉ. प्रभाकर गणपत गावंड**	३०-३६
८	कोरोना सार्थीचा आजार आणि मानसिक आजार आणि उपाय **डॉ. पुरूषोत्तम परीट** **डॉ. पराग पाटील**	३७-४०
९	आत्मनिर्भर भारत अभियानाचा विश्लेषणात्मक अभ्यास **डॉ. पराग वसंतराव पिंपळापुरे**	४१-४८
१०	कोव्हीड काळातील शिक्षण पद्धती शिक्षक आणि साहित्य **प्रा. डॉ. रवींद्र सोमोशी**	४९-५३
११	कोवीड १९ चे भारतीय समाजावरील परिणाम **प्रा. डॉ. संजय उत्तम बेंद्रे**	५४-५७
१२	कोव्हीड १९ चा शासकीय आश्रय शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणावर झालेला परिणाम **डॉ. शिवाजी टाकळकर** **श्री. संतोष लांडे**	५८-६२

A—

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

१. भारतातील आरोग्य पर्यटन

प्रा. डॉ. अनिल निवृत्ती शिंदे
भूगोल विभाग प्रमुख, डॉ. सी.डी. देशमुख कॉलेज रोहा, ता. रोहा, जि. रायगड.

गोषवारा

आपल्याच देशाच्या एका प्रदेशातून दुसऱ्या प्रदेशात किंवा एका देशातून दुसऱ्या देशात वैद्यकीय सेवा मिळविण्यासाठी प्रवास करण्याची कृती म्हणजे आरोग्य पर्यटन होय थोडक्यात जेथे दीर्घकाळ प्रतीक्षा न करता स्वस्त खर्चात रुग्णांना विशेष उपचार दिले जातात.अशा ठिकाणी हे वैद्यकीय पर्यटन जास्त होते. भारत जगातील वैद्यकीय पर्यटनाचे मुख्य केंद्र बनले आहे. जागतिक पातळीवरील तंत्रज्ञान आणि कार्यपद्धती, जागतिक दर्जाचे डॉक्टर आणि परिचारिका, अतिशय कमी खर्चात भारतात उपचारांची उपलब्धता यासारखी अनेक कारणे यासाठी जबाबदार आहेत. वैद्यकीय पर्यटनाने भारताच्या अर्थव्यवस्थेला चालना दिली आहे. भारतात वैद्यकीय पर्यटनाला भरपूर वाव आहे. भारताचा वैद्यकीय पर्यटनाच्या कारभाराने पन्नास अब्ज रुपयांचा आकडा केंव्हाच पार केला आहे. अमेरिका,युरोपातील आणि इतर आशियायी देशांच्या तुलनेत येथे स्वस्त, अत्याधुनिक आणि पारंपारीक चिकित्सा सेवा उपलब्ध असल्याने जगाच्या नकाशात भारत वैद्यकीय पर्यटनाच्या बाबतीत उदयोन्मुख केंद्र म्हणून पुढे येत आहे. म्हणूनच भारतातील वैद्यकीय पर्यटन क्षमतेचा पूर्ण सामर्थ्याने शोध घेण्याची आवश्यकता आहे.

प्रस्तावना

पर्यटन व्यवसायात दरवर्षी 20 टक्के इतकी वाढ होत असून जगभरातील या उद्योगाची उलाढाल 439 अब्ज अब्ज डॉलर्स इतकी आहे वाटा पर्यटनाचा आरोग्य त्यातील 32 अब्ज डॉलर्स इतका आहे भारतात आरोग्य पर्यटनासाठी चांगल्या संधी उपलब्ध आहेत भारतात प्रामुख्याने शारीरिक मानसिक आणि आध्यात्मिक पर्यटन अशा तीन प्रकारात आरोग्य पर्यटनाच्या सोयी दिल्या जातात. या क्षेत्रातील पर्यटनाचा भारताचा वाटा 18 अब्ज डॉलर्स इतका आहे आणि येत्या चार वर्षात त्यात किमान 50 टक्के वाढ नोंदविली जाईल असेही अमेरिकेतील एका सर्वेक्षण अहवालात नमूद करण्यात आले आहे.जागतिक पर्यटन क्षेत्रात आरोग्य पर्यटनाचा विकास अधिक वेगाने होत आहे.आरोग्यासंबंधी भारतीयांना चांगले ज्ञान आहे विविध औषध पद्धतींचा वापर भारतात शेकडो वर्षांपासून केला जात आहे.निसर्गोपचार ही भारताची खासियत आहे. अमेरिकेच्या तुलनेत भारतात मोठ्या आजारावरील उपचार ८० टक्के स्वस्तात होतात. त्यामुळे तेथील नागरीक भारतात येवून उपचार घेणे पसंत करतात . सात वर्षापासून भारतात इलाज करून घेण्यासाठी-केवळ अमेरिकाच नाहीतर जगभरातील रुग्ण गेल्या सहा मोठ्या प्रमाणावर येत आहेत. कारण युरोप किंवा अमेरिकेपेक्षा आपल्या देशात अत्याधुनिक चिकित्सा खूपच कमी खर्चात उपलब्ध आहेगेल्या काही वर्षात दिल्ली ., चंडीगढ, मुंबई, बेंगळुरु आणि चेन्नई येथील

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Peer reviewed Journal Impact Factor 7.265 ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June 2021 Volume-11 Issue-16

Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution and Challenges

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Guest Editor
Dr. Prof. [illegible]
Principal
Gramin (ACS) Mahavidyalaya, Vasantnagar (Kotgyal), Tal. Mukhed

Executive Editors
Dr. V. T. Naik
Mr. B. C. Rathod

Co-Editors
Dr. D. K. Kendre
Mr. S. A. Jewale
Dr. U. D. Padamwar

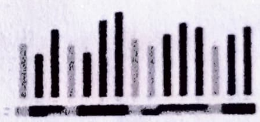

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College
ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page
1	भारत में लिंग असमानता प्रो.डॉ.कल्याण गुरुनाथ	1-
2	वर्तमान समाज विकास मे संत साहित्य की भूमिका प्रा. रामकृष्ण बदने	3-9
3	सर्वसमावेशक वृद्धीसाठी दारिद्र्य निर्मूलनाची गरज कैलास सत्यवान शेलार	10-1
4	महाराष्ट्रातून भारतातील इतर प्रमुख भागात जाणारे लोहमार्गांचा एक भौगोलिक अभ्यास Dr.Achole.P.B, Swami.B.M	16-1
5	शाश्वत विकासात ग.से.यो.चे योगदान निलेश दे. हलामी	19-2
6	नांदेड जिल्ह्यातील लघु प्रकल्पामुळे सिंचन क्षमतेतील झालेला बदल (सन १९९१–९२ व २०१०–११ ह्या वर्ष तुलनात्मक पद्धतीने अभ्यास) डॉ.डी.एस.चव्हाण	23-2
7	शाश्वत विकास काळाची गरज प्रा. डॉ. जे. के. वाघमारे प्रा. डॉ. आर. एन. कस्पटे	26-2
8	भारतातील गरीबी निर्मूलनासाठी शाश्वत समाजकल्याणकारी विचार प्रा मठपती जी एच	30-34
9	बढ़ता नगरीकरण और इसके प्रभाव गिरीश टी. पंचभाई	35-39
10	प्राथमिक शिक्षा मे बच्चों के मूलभूत सेवाओं का अध्ययन सीमा यादव डॉ.मृत्युन्जय मिश्रा	40-4
11	स्त्री - पुरुष तुलना व स्त्रियांची शैक्षणिक स्थिती डॉ.गजानन बापुराव ठाकरे	42-4
12	शाश्वत विकास - एक अभ्यास प्रा. सौ. रुपाली गोवर्धन दिकोंडा	47-
13	हिन्दी – मराठी दलित आत्मकथाओं में सामाजिक जीवन डॉ. व्ही. पी. चव्हाण.	50-5
14	गडचिरोली जिल्ह्यातील कामगारांचे प्रमाण: निरंतर विकास प्रा. डॉ. गणेश एल. धोटे, डॉ. जे. व्ही. दडवे, प्रा. डॉ. के. वाय. ठाकरे	53-
15	स्त्रियांची सामाजिक व राजकीय स्थिती प्रा.डॉ.प्रदीप शा. ढोले	58-6
16	परळी तालुक्यातील पोषण घनता : एक भौगोलिक अभ्यास श्री. कैलास भास्कर लव्हाळे , डॉ.व्ही.एस.चिमनगुंडे	63-6
17	भारुड भक्तीनाट्याचे स्वरूप व तत्वज्ञान. प्रा.डॉ.शिवाजी सटवाजी वाघमारे	66-6
18	ठाणे - पालघर जिल्ह्यातील आदिवासी लोकसंख्येच्या लिंग गुणोत्तराचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ डॉ.के.बी कणकुरे	70-7
19	नांदेड जिल्ह्यातील करडई पीकाचा भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ.यु.एस.कानवटे	77-
20	गरीबी निर्मूलन बंध व अभ्यास प्रा.सौ. अरुणा ईटकापल्ले, प्रा. सारीका बकवाड	81-
21	कोरोना व्हायरसचा पर्यटनावरील प्रभाव प्रा. डॉ. कळसकर सूर्यकांत नागनाथ	83-
22	शाश्वत विकास ध्येय निर्देशांक आणि भारत प्रा. डी. बी. कोनाळे	86-

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

23	शाश्वत कृषी विकास : एक भौगोलीक अभ्यास प्रा.डॉ. दिनकर विजय नागोजी	89-90
24	NPS एक संस्था – एक चिकित्सक अभ्यास प्रा. गोवर्धन कृष्णाहरी दिकोंडा	91-93
25	कोकणातील लाल सोनं - जांभा दगड (Laterite stone) Tendolakar Dipa Dattaram	94-96
26	हदगाव भोकर तालुक्यातील साक्षरता प्रमाण बोधने कविता केरबा	97-100
27	लिंगभाव व लिंगभेद असमानता सामाजिक समस्या: एक अभ्यास प्रा.कदम करुणा लक्ष्मणराव	101-102
28	शाश्वत उपाय जलपुनर्भरण एक भौगोलिक अभ्यास प्रो. डॉ. नाईक व्ही.टी., प्रा. देठे एम. के.	103-105
29	लिंगभाव समानता आणि साहित्य : स्त्री संतांचे समाज विकासातील योगदान प्रा.डॉ.कविता चंद्रकांत लोहाळे	106-109
30	राजर्षी शाहू महाराजांचे शैक्षणिक विचार व सद्यस्थिती प्रा.डॉ.सखाराम यशवंतराव गोरे	110-112
31	शाश्वत विकास आणि भारतातील ग्लोबल हंगर इंडेक्स प्रा.रोहिणी निवृत्ती अंकुश	113-116
32	लिंग समभाव : काळाची गरज प्रा. कांबळे शिवाजी ईरबा	117-121
33	अनुसूचित जातींच्या संकल्पनेचा विश्लेषणात्मक अभ्यास प्रा.डॉ.वसंत तुकाराम नाईक नारायण हणमंतराव पांचाळ	122-125
34	चिरंतन विकास - एक भौगोलिक आढावा प्रा.डॉ.अनिल निवृत्ती शिंदे	126-130
35	लातूर जिल्हातील प्राण्यांच्या बाजारकेंद्राचे व्यापारक्षेत्र एक भौगोलिक विश्लेषण प्रा डॉ गोंड नामदेव सपतराव	131-133
36	समाजाच्या जडणघडणीत साहित्याची भूमिका एक अभ्यास प्रा.डॉ.बालाजी परबतराव खराबे	134-138
37	लिंगभाव विरहित समाज रचना एक अभ्यास पांचाळ नारायण हनमंतराव	139-144
38	दर्जेदार शिक्षण आणि वास्तव परिस्थिती स.प्रा. भारतभूषण वामनराव बाळबुधे	145-149
39	नैसर्गिक व मानवी संसाधने एक अभ्यास प्रा.डॉ.भरत माधवराव मुस्कावाड	150-154
40	शाश्वत विकासात जलसंवर्धनामध्ये 'आभासी पाणी' संकल्पनेचे महत्त्व डॉ. नागनाथ माधवराव फड	155-158
41	प्राथमिक व माध्यमिक विद्यार्थ्यांचा भाषाविकास कदम गणेश पुंडलिकराव, प्रा.डॉ.वैजयंता ना.पाटील	159-163
42	दुर्बल घटकांचे सबलीकरण ग्रामीण विकासाचा मार्ग (ग्रामीण विकास विभाग) डॉ. संजय भास्कर तायडे	164-166
43	भारत : शाश्वत वाढ आणि विकास डॉ. हरी साधू वाघमारे	167-171
44	पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज - एक चिकित्सक भौगोलिक अभ्यास प्रा.डॉ. भाऊसाहेब सोनाजी देवकर	172-176

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

चिरंतन विकास - एक भौगोलिक आढावा

प्रा. डॉ. अनिल निवृत्ती शिंदे
भूगोल विभाग प्रमुख, डॉ. सी. डी. देशमुख कॉलेज रोहा, ता. रोहा, जि. रायगड
Email- anilshinde.geo@gmail.com

गोषवारा

मानवाच्या वैज्ञानिक प्रगतीबरोबरच काही देशांच्या विस्तारवादी वृत्तीने जगातील बहुतेक देशांना पारतंत्र्यात लोटले. पारतंत्र्यातील देशांची नैसर्गिक साधनांची व अन्य संपत्तीची लूट केली गेली. त्यातूनच जग आज विनाशाच्या उंबरठ्यावर पोहचले आहे. संयुक्त राष्ट्रांची स्थापना झाल्यावर सगळ्यांना एकत्र आणून जगाचा एकत्रित विचार करायचे प्रयत्न झाले पण त्याला वेगवेगळ्या कारणांनी मर्यादा राहिल्या. पण खऱ्या अर्थाने विकासासाठी पर्यावरण रक्षणासाठी आणि मानवी स्वातंत्र्य अबाधित राखण्यासाठी जगाने एकत्रित प्रयत्नांची सुरुवात २०व्या शतकाच्या उत्तरार्धात झाली. १९९२ साली ब्राझिलमधील रिओ शहरात भरलेल्या पर्यावरणविषयक जागतिक परिषदेनंतर याला गती मिळाली. यामुळे अनेक प्रश्नासंबंधी जगभरात एकत्रित प्रयत्न सुरू झाले, त्यांना गती मिळाली. जगातील मोठ्या परिसरात वन्य जीव, सागरी जीव याना संरक्षण मिळाले, पृथ्वीभोवती जो ओझोन आहे, त्याला हानी पोहोचवणाऱ्या पदार्थांचा वापर अत्यंत कमी झाला, पर्यावरण रक्षणासाठी आर्थिक मदत पुरवणारी जागतिक व्यवस्था तयार झाली हे अशा प्रयत्नांचे महत्त्वाचे यश आहे. पण यातील बरेच प्रयत्न विशिष्ट प्रश्नाबद्दल होते. त्यामुळे अशा प्रयत्नांचे यश मर्यादितच राहिले. यानंतर मात्र सध्याची बदलणारी परिस्थिती व मानवी जीवनावरील आपत्तीचा विचार करून संयुक्त राष्ट्रसंघाने आपल्या सभासद राष्ट्रांसाठी 'चिरंतन विकास ध्येये २०३०' असा एक आराखडा सप्टेंबर २०१५ मध्ये तयार केला. त्यामध्ये जगातल्या सर्वच देशांनी चिरंतन विकासाची एकूण १७ ध्येय २०३० पर्यंत पूर्ण करायची आहेत असे ठरविण्यात आले आहे.

प्रस्तावना :-

"जो विकास चालू पिढीच्या गरजा पुढील पिढ्यांच्या गरजा धोक्यात न आणता पूर्ण करतो अशा विकासाला चिरंतन विकास (Sustainable Development) असे म्हणतात" म्हणजेच जो विकास मानवाच्या सध्याच्या व भविष्यातील गरजांची संतुलित पूर्तता करतो तोच चिरंतन विकास होय.

चिरंतन विकास याचा साधा अर्थ आहे चिरकाल विकास. तात्पुरत्या लाभाचा केवळ भौतिक सुविधा वाढवून पैशाच्या लोभाच्या हव्यासापोटी केला जाणारा व नैसर्गिक संसाधनांना ओरबाडणारा आणि त्यांचे कायमचे नुकसान करणारा विकास हा चिरंतन विकास नसतो.

थोडक्यात सध्याच्या पिढ्यांच्या गरजा भागविताना पुढच्या पिढ्यांना त्यांच्या गरजा भागविण्यासाठी संसाधने (जल, जंगल, जमीन, पर्यावरण) शिल्लक राहतील, अशा पद्धतीने विकास आराखडा तयार करणे म्हणजे चिरंतन विकास होय.

चिरंतन विकास ही संकल्पना सर्वप्रथम संयुक्त राष्ट्र संघ, जागतिक पर्यावरण आणि विकास आयोगाने 1987 मध्ये प्रकाशित केलेल्या आपल्या सामान्य भविष्याविषयीच्या अहवालात व्यक्त केली होती. या अहवालात असे म्हटले आहे की भविष्यातील पिढ्यांच्या गरजा भागविण्यासाठी निसर्गाची क्षमता धोक्यात न घालता लोक दैनंदिन गरजा भागवू शकतात आणि याप्रकारे विकास चिरंतन करू शकतात .

१९८७ मध्ये पर्यावरणव विकास यावरील जागतिक (ब्रुटलंड) समितीने प्रथमच चिरंतन विकास ही संकल्पना वापरली मात्र १९९९-२००० मधील जागतिक विकास अहवालात यावर अधिक भर देण्यात आला.ही संकल्पना पर्यावरणाच्या संबंधात ओळखली जाते चिरंतन विकास ही संकल्पना दीर्घकालीन,भविष्याभिमुख ,बळकट व फलदायी विकास असून ज्याचा संबंध चालू व भावी पिढ्यांशी जोडला जातो.

उद्देश :- १) चिरंतन विकासाचा आढावा घेणे.

विषय विवेचन

गेल्या २०० वर्षात जागतिक अर्थव्यवस्था सहापटीने वाढली. औद्योगिक क्रांतीचा लाभ घेतलेल्या देशांमध्ये तर ती दहापटीने वाढली. त्या त्या देशांच्या राहणीमानात, आरोग्यसेवेत खूपच बदल झाले, पण या विकासाची त्या त्या देशाने मोठी सामाजिक किंमत चुकती केली आहे. कोणत्याही अविचाराने किंवा नियोजनाशिवाय झालेला अनियंत्रित विकास हा

Peer reviewed Journal   Impact Factor: 7.265   ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June-2021   Volume-11   Issue-21

Changing Perspectives of Language, Literature, Science and Social Science

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Dr. Mahadeo Walunj
Principal
College of Arts, Bhigwan, Indapur, Dist. Pune Maharashtra

Dr. Ranjan Kalita
Principal
Rangapara College, Amaribari, Rangapara, Assam

Executive Editors
Dr. Prashant Chavare, Rakesh Ch. Sarkar, Mr. Santosh P. Mane

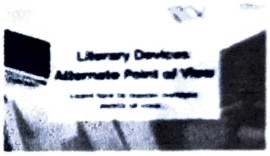

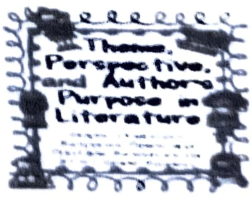

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. ROHA College

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1	अध्ययन - अध्यापनातील स्थित्यंतरे (औपचारिक शिक्षणाकडून ऑनलाईन शिक्षणाकडे) डॉ. महादेव पंढरीनाथ वाघुळ	1-3
2	COVID-19 – भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम प्रा. शाम मानकर	4-7
3	उजनी धरण : एक अभ्यास प्रा. भाऊसो नवनाथ मकुंडे	8-11
4	कोविड – १९ : खेळ, खेळाडूवरील परीणाम व उपाय योजना श्री. सुरेश मच्छिंद्र शिंदे	12-14
5	पुणे प्रशासकीय विभागातील प्रमुख धर्मनिहाय लोकसंख्येचा भौगोलिक विश्लेषणात्मक अभ्यास (2001 ते 2011) -रवींद्र हांडे	15-18
6	सागरशास्त्राचे जनक छत्रपती शिवाजी महाराज Dr.Madhukar Vithoba Jadhav	19-22
7	कोकणची लोककला : दशावतार Prof. Tendolkar Dipa Dattaram	23-25
8	कोरोनाचा मराठी भाषेवरील प्रभाव डॉ. सीमा नाईक - गोसावी	26-27
9	कोव्हिड १९ च्या परिप्रेक्षातील ई - गव्हर्नन्सची उपयुक्तता प्रा. डॉ. झाकीर हुसेन हाकीम संदे	28-30
10	असमीया खान-पान और इसका बदलता चलन वर्णा शर्मा	31-33
11	प्राथमिक शिक्षा पर कोविड –19 का प्रभाव सीमा यादव, डॉ.मृत्युन्जय मिश्रा	34-36
12	अधोबोधन संकल्पना आणि प्रतिमान *श्री. अंकुश रामचंद्र बनसोडे*	37-41
13	शाश्वत विकास आणि भारत प्रा. सौ. रुपाली गोवर्धन दिकोंडा	42-44
14	"कोरोणा 19 महामारीचे भारतातील सामाजिक परिणाम" बाळासाहेब भानुदास खरात	45-48
15	गोपाळ गणेश आगरकरांच्या सुधारणावादी लेखनाचा ऐतिहासिक अभ्यास श्री. सुरेश नामदेव दांडगे, डॉ. बबुवान केरबाजी मोरे	49-53
16	कोव्हीड काळामध्ये शैक्षणिक ग्रंथालयासमोरील आव्हाने डॉ.सौ.अपर्णा मकरंद कुलकर्णी	54-57
17	चिरकाल भूजल विकासात भूजल संचयन, पुनर्भरण आणि व्यवस्थापनाची भूमिका प्रा. डॉ. अनिल निवृत्ती शिंदे	58-61
18	वैद्यकिय व्यवसायातील अनैतिकता : एक विवेचन डॉ. अतुल म. महाजन	62-66
19	विशिष्ट कालखंडाचा अभ्यास : संज्ञा व १९८० नंतरचा कालखंड (ग्रामीण भाग) डॉ. प्रज्ञा नागेश लामतुरे	67-69
20	ठाणे पालघर जिल्ह्यातील आदिवासी लोकसंख्येतील साक्षरतेचा भौगोलिक अभ्यास प्रा. मानकरे ज्ञानेश्वर रघुनाथ, डॉ.के.बी कणकुरे	70-79
21	जबाबदार पर्यटन: शाश्वत विकासासाठी सर्वोत्कृष्ट पद्धती प्रा. सुनील दशरथ साळवे, डॉ. सुहास आव्हाड	80-84

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

'Journal of Research & Development' A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal
Impact Factor 7.265 ISSN 2230-9578 25 June 2021 Volume 11 Issue 21
Changing Perspectives of Language, Literature, Science and Social Science

चिरकाल भूजल विकासात भूजल संचयन, पुनर्भरण आणि व्यवस्थापनाची भूमिका

प्रा. डॉ. अनिल निवृत्ती शिंदे
भूगोल विभाग प्रमुख, डॉ.सी.डी.देशमुख कॉलेज रोहा, ता.रोहा, जि.रायगड
ईमेल – anilshinde.geo@gmail.com

सारांश
संस्कृतमध्ये पाण्यास जीवन असे म्हणतात पाणी निसर्गाने दिलेली एक अनमोल भेट आहे. पाण्याशिवाय कोणत्याही ग्रहावर जीवनाची कल्पना केली जाऊ शकत नाही. आपल्याला माहीतच आहे की संपूर्ण विश्वामध्ये पृथ्वी हा एकमेव असा ग्रह आहे की जिथे जीवन आणि पाणी दोन्ही गोष्टी अस्तित्वात आहे. म्हणूनच आपण आपल्या जीवनात पाण्याचे महत्त्व समजून घेतले पाहिजे आणि पाणी वाचविण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न केले पाहिजेत. आज शुद्ध पाण्याची उपलब्धता ही जगातील सर्वात मोठी समस्या आहे. आपण केलेल्या प्रदूषणाची मर्यादा ओलांडल्याने पाण्याचे संकट दिवसेंदिवस एक भयंकर रूप धारण करीत आहे, यामुळे देशातील बऱ्याच भागात राहणे खूप कठीण झाले आहे. निसर्गाने दिलेली ही समस्या नसून ती मानवी कृतीमुळे निर्माण झालेली एक समस्या आहे. गेल्या दोन दशकात भूगर्भातील पाण्याचा अत्यधिक शोषण केल्यामुळे भारताच्या बऱ्याच भागात पाण्याची पातळी झपाट्याने खालावली आहे. भूगर्भातील पाण्याच्या पातळीतील घटीचा थेट परिणाम नैसर्गिक संपत्ती, पर्यावरण, पिण्याच्या पाण्याची उपलब्धता, कृषी क्षेत्र, औद्योगिक क्षेत्र इत्यादींवर होत आहे.यामुळेच भूजल संचयन,भूजल पुनर्भरण आणि भूजल व्यवस्थापन करून चिरकाल जल विकास साध्य करणे शक्य होणार आहे.

संशोधनातील कूट शब्द : भूजल संचयन, भूजल पुनर्भरण, भूजल व्यवस्थापन.

प्रस्तावना :

जागतिक जलसंपदा तज्ञ आणि कौन्सिल ऑफ कॅनडाच्या सदस्या मौधी बार्लो यानी ब्लूकविनन्ट या आपल्या पुस्तकात लिहिले आहे की 20 व्या शतकात जागतिक लोकसंख्या तिप्पट झाली, परंतु पाण्याचा वापर सातपट वाढला. सन 2050 पर्यंत आपल्या लोकसंख्येमध्ये 3 अब्ज लोक जोडले जातील. ज्यासाठी पाणीपुरवठ्यात 80 टक्के वाढ आवश्यक आहे. हे पाणी कुठून येईल हे कोणालाच माहिती नाही. शुद्ध पाण्याची मागणी वेगाने वाढत आहे, परंतु त्याचे स्त्रोत केवळ मर्यादितच नाहीत तर कमी देखील होत आहेत.

जगात उपलब्ध असलेल्या जल स्त्रोतांपैकी पृथ्वीवर सध्या अस्तित्त्वात असलेले सुमारे 97.2% पाणी समुद्रातील खाऱ्या पाण्याच्या स्वरूपात आहे आणि उर्वरित 2.8% गोडेपाणी इतर स्त्रोतांच्या रूपात उपलब्ध आहे. पृथ्वीवरील उपलब्ध गोड्या पाण्यापैकी 68.7 % पाणी हिमनद्या आणि हिमखंड यातील बर्फाच्या रूपात उपस्थित आहे. 30.1% पाणी पृथ्वीच्या अंतर्गत भूगर्भात आहे. 0.3% पाणी पृष्ठभागावर आणि 0.9 % पाणी इतर स्वरूपात पृथ्वीवर उपलब्ध आहे. पृष्ठभागावरील उपलब्ध पाण्यापैकी 87 % पाणी तलाव, सरोवरे इत्यादींमध्ये आहे. तर 11% पाणी मातीतील ओलावा, वातावरणीय आर्द्रता इत्यादी स्वरूपात आहे आणि उर्वरित 2 % पाणी नद्यांमध्ये आहे.म्हणजेच पृथ्वीवर उपलब्ध पाण्यापैकी अतिशय अल्प पाणी जीवसृष्टीसाठी प्राप्त होते म्हणूनच पाण्याचा वापर नियोजनाने करणे गरजेचे आहे.ज्यामुळे पाण्याचे स्त्रोत चिरकाळ टिकून राहतील.

विषय विवेचन :

चिरंतन किंवा चिरकाल जल विकासाचे उपाय

1. भूजल संचयन :

भारतातील पाणी साठवण आणि व्यवस्थापनाचा इतिहास अनेक शतकांपूर्वीचा आहे. याचा पुरावा सिंधू खोऱ्यात प्रथम सापडला. तेव्हापासून आजपर्यंत देशाच्या विभिन्न क्षेत्रात गरजेनुसार जल संचयन आणि व्यवस्थापन याचा वापर झालेला आहे.उदा. राजस्थानातील खडीन, कुंड आणि नाडी, महाराष्ट्रातील बंधारा आणि तलाव, मध्य प्रदेश आणि उत्तर प्रदेशमधील बांधी, बिहारमधील आहर आणि पइन, हिमाचल मधील कुहल, तामिळनाडूमधील एरी, केरळमधील सुरंगम, जम्मू विभागातील कांडी भागातील पोखर, कर्नाटकमधील कट्टा ही एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी पाण्याचे जतन आणि जाण्याचे काही प्राचीन साधने होती जे आजही प्रत्यक्षात आहेत. आजही या

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA
Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

Peer reviewed Journal   Impact Factor 7.265   ISSN-2230-9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

July 2021   Volume-11   Issue-27

Impact of Environment on Agriculture, Health, Water Resources, Social Life & Industrial Development

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon

Executive Editors	Executive Editors	Executive Editors
Dr. M. N. Kolpuke Principal, Maharashtra Mahavidyalaya, Nilanga	**Dr. S. S. Patil** Principal, Maharashtra College of Pharmacy, Nilanga	**Dr. E. U. Masumdar** Principal, Azad Mahavidyalaya, Ausa

Co- Editors

Dr. B. N. Paul, Dr. C.J. Kadam, Prof. T. A. Jahagirdar, Dr. Naresh Pinamkar
Dr. C. V. Panchal, Dr. Nisar Syed, Mr. Santosh P Mane

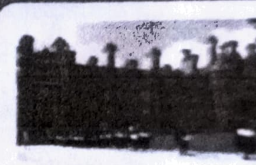

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23,
Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1	पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज प्रा. डॉ. [illegible]	[illegible]
2	[illegible] [illegible]	[illegible]
3	[illegible] एक अभ्यास Dr Ladaf S. K.	[illegible]
4	दुष्काळ आणि शेतकरी आत्महत्या - विशेष संदर्भ शेतकरी [illegible] प्रा. डॉ. [illegible]	[illegible]
5	रवींद्र शोभणे यांच्या साहित्यात उमटलेले दुष्काळाचे प्रतिबिंब आणि आजचे वास्तव प्रा. डॉ. [illegible]	14-17
6	"अवलंबित ग्रामीण अर्थव्यवस्था आणि विकास" प्रा. डॉ. शिंदे ओंकार बाळकृष्ण	18-20
7	"भारतीय शेती विकासाचा अभ्यास" डॉ. राजाराम महादेव [illegible]	21-25
8	[illegible] भारतीय अन्नप्रक्रिया उद्योगाचा इतिहास Dr Madhukar Vithoba Jadhav	26-29
9	लोकसंख्येचा विस्फोट पर्यावरणाच्या ऱ्हासाला कारणीभूत डॉ. कविता मने	30-32
10	पर्यावरण संवर्धन काळाची गरज प्रा. डा. [illegible]	33-34
11	कोविड — 19 का भारतीय अर्थव्यवस्था पर प्रभाव प्रा. मोरेश्वर भिकाजी शेन्डे	35-38
12	ग्रामीण विभागातील कृषी विकासाचा चिकित्सक अभ्यास डॉ. राजेंद्र तुळशीदास अहिरे	39-42
13	दुष्काळजन्य परिस्थिती चे साहित्यातील चित्रण विकास नामदेव [illegible]	43-46
14	जलव्यवस्थापन काळाची गरज डॉ. डी. एम. कदम	47-50
15	चक्रवळी आणि हिंदू तत्त्वज्ञान यांची सांस्कृतिक व राजकीय चर्चा करणारा मौलिक ग्रंथ' प्रा. डॉ. हंसराज दत्तात्रय भोसले	51-53
16	पर्यावरण आणि समाज प्रा. डॉ. [illegible]	54-56
17	जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा - जिल्हा रायगड ही एक रायगड जिल्ह्यातील बचत गटांना प्रोत्साहित करणारी संस्था प्रा. शत्रुघ्न नामदेव लोहकरे, प्रा. डॉ. मनीषा कर्वे	57-59
18	भारतातील कृषि आणि जलसिंचन सुविधांचा आढावा पांचाळ विजय किशनराव	60-62
19	नागपुर शहर में अपशिष्ट जल प्रबंधन; धारणीय विकास की ओर एक पहल स्वाती रमेश भोवते, डॉ. अविनाश व. तलमले	63-67
20	"जल प्रदूषण आणि मानवी आरोग्य" प्रा.डॉ.अनिल निवृत्ती शिंदे	68-72
21	शेतकरी आत्महत्या व समाजकार्य कर्त्यांची भूमिका डॉ. मनोज श्रीकृष्णराव पवार	73-76
22	शेतकऱ्यांच्या समस्या आणि शेती विकास एक विश्लेषणात्मक अध्ययन प्रा.डॉ. प्रशांत रा. देशमुख	77-81
23	चंद्रपूर परिसरातील कोळसा खाणिंचा स्थानिक पर्यावरणावर होणारा परिणाम अमोल काशीनाथ बावने, मनिषा दूधराम ठवरे	82-84
24	पर्यावरण संवर्धनात आदिवासींचे योगदान प्रा. डॉ.भास्कर गायकवाड	85-88

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

A—

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

"जल प्रदूषण आणि मानवी आरोग्य"

प्रा.डॉ.अनिल निवृत्ती शिंदे
भूगोल विभाग प्रमुख, डॉ.सी.डी.देशमुख कॉलेज रोहा ता.रोहा,जि.रायगड
Email- anilshinde.geo@gmail.com

गोषवारा:

पृथ्वीच्या पृष्ठभागावर सुमारे 70% पाणी आहे. शुद्ध व सुरक्षित पिण्याचे पाणी ही सर्व मानवाची मूलभूत गरज आहे.डब्ल्यू.एच.ओ.(WHO) ने सांगितले आहे की 80% आजार पाण्यामुळे होतात. औद्योगिकीकरण, घरगुती कचऱ्याचा विसर्ग, किरणोत्सर्गी कचरा, लोकसंख्या वाढ,कीटकनाशकांचा जास्त वापर, खतांचा आणि पाण्याचा अतीवापर हे जल प्रदूषणाचे प्रमुख स्रोत आहेत.जलप्रदूषणाचा मानवी आरोग्यावर नकारात्मक परिणाम होत आहेत. वेगवेगळ्या रसायनांचा त्यांच्या पाण्यातील स्थानावर आणि प्रकारानुसार वेगवेगळा परिणाम होतो जीवाणूजन्य,विषाणूजन्य आणि परजीवी रोग जसेटायफॉईड, कॉलरा, एन्सेफलायटीस, पोलिओमायलायटिस,हेपेटायटीस,त्वचारोगसंसर्ग,लैंगिक कार्यक्षमता आणि गॅस्ट्रो-इंटेस्टाइनल प्रदूषित पाण्याद्वारे पसरत आहेत. मानवी आरोग्यावर त्याचा विनाशकारी प्रभाव टाळण्यासाठी नियमितपणे पाण्याच्या गुणवत्तेचे परीक्षण करणे गरजेचे आहे. घरगुती व शेतीतील कचरा उपचार न करता विल्हेवाट लाव नये.

कूट शब्द : जल प्रदूषण, जल प्रदूषण स्रोत, हानिकारक रसायने, संक्रमण रोग.

प्रस्तावना :

मानवी कृत्यामुळे पाण्याच्या नैसर्गिक गुणवत्तेमध्ये बदल होतात आणि ते पाणी जेव्हा सजीवांच्या पिण्यायोग्य राहत नाही तेव्हा जे प्रदूषण होते त्या प्रदूषणाला "जल प्रदूषण" म्हणतात.जल प्रदूषण ही सर्व जगाला भेडसावणारी पर्यावरणीय गंभीर समस्या आहे. जल प्रदूषणामुळे पाण्यात विशिष्ट गुणधर्माचे पदार्थ अशा प्रमाणात मिसळले जातात की, त्यामुळे पाण्याच्या नैसर्गिक गुणवत्तेत बदल होऊन ते वापरण्यास अयोग्य ठरते. जल प्रदूषणामुळे सजीवांच्या आरोग्यावर दुष्परिणाम होतात किंवा पाण्याची चव बिघडते, ते घाणेरडे दिसते वा दुर्गंधीयुक्त होते. मानवी कृती आणि अन्य कारणांमुळे पाण्याच्या नैसर्गिक गुणवत्तेत प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षपणे बदल होतात आणि पाणी कोणत्याही कारणासाठी वापरण्यास अयोग्य ठरते. या पाण्याला प्रदूषित जल म्हणतात. पाण्याचे प्राकृतिक, रासायनिक आणि जैविक गुणधर्म बदलल्याने मानव व जलीय सजीवांवर अपायकारक परिणाम करणारी जल प्रदूषण ही प्रक्रिया आहे. नैसर्गिक पाण्यात एखादा बाह्य पदार्थ अथवा उष्णता यांची भर पडल्यास ते पाणी प्रदूषित होऊन त्याचा मानव, इतर प्राणी आणि जलीय जीव यांना अपाय होतो. जगातील बहुतेक देशांत जल प्रदूषण ही गंभीर समस्या बनली आहे. जेव्हा बाह्य दूषितके पाण्यामध्ये प्रवेश करतात तेव्हा पाण्याचे प्रदूषण होते म्हणजेच पाण्याची गुणवत्ता बदलते आणि ते पर्यावरण व मानवी आरोग्यास हानिकारक ठरते. आपल्या जीवनात पिण्याच्या आणि इतर विकासासाठी पाणी हे एक महत्त्वपूर्ण नैसर्गिक संसाधन आहे. संपूर्ण जगात मानवी आरोग्यासाठी सुरक्षित पिण्याचे पाणी आवश्यक आहे. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या (WHO) अहवालानुसार 80% रोग पाण्यामुळे होतात. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या (WHO) मानकांनुसार जागतिक पाण्याची मानके पूर्ण होत नाही. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या म्हणण्यानुसार 3.1% मृत्यू निर्जंतुकीकरण न झालेल्या आणि खराब दर्जाच्या पाण्यामुळे होते. औद्योगिक रासायनिक पदार्थ पाण्यात सोडणे, सांडपाणी मैलापाणी जलाशयात सोडल्याने, रासायनिक खते, किटकनाशके पाण्यात मिसळल्याने, पाण्यातील जीव मृत होऊन कुजल्याने, कचरा किंवा तत्सम पदार्थ पाण्यात टाकल्याने

जनावरे, कपडे, भांडी नदीच्या ठिकाणी धुतल्याने, मृत जनावरे नदीत टाकल्याने, रासायनिक रंगकाम केलेल्या आणि प्लास्टर ऑफ पॅरिस पासून बनविलेल्या मूर्त्यांच्या विसर्जन यासारख्या कारणांनी जल प्रदूषण होत आहेत.जलप्रदूषणामुळे पाण्यामध्ये जीवाणूंची उत्पत्ती होते असे जीवाणूयुक्त पाणी पिल्याने अनेक रोग उत्पन्न होतात. यामध्ये अतिसार, उलटी, कावीळ, विविध ताप, कॉलरा, मलेरिया, खोकला, सर्दी यासारखे रोग उत्पन्न होतात.

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad
K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Referred Journal

June 2021 Volume-11 Issue-14

Sustainable Development Goals: Initiatives, Execution and Challenges

Chief Editor
Dr. R. V. Bhole
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)

Guest Editor
Principal
Gramin (ACS) Mahavidyalaya, Vasantnagar (Kotgyal), Tal. Mukhed

Executive Editors
Dr. V. T. Naik
Mr. B. C. Rathod

Co-Editors
Dr. D. K. Kendre
Mr. S. A. Jewale
Dr. U. D. Padamwar

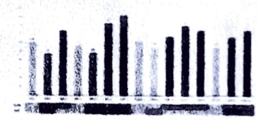

Address
'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

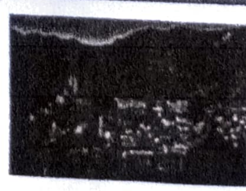

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh Comm. & Sau. K.G.T Arts College, Roha - Raigad

31	Effectiveness Of Sustainability In Private Sector Banks In Madurai City **Dr. P. Rajmohan, Dr. P. Murugan**	104-107
32	A Study On Role Of E-Commerce In Sustainable Development Of Business **Dr. P. Murugan, Dr. P. Rajmohan**	108-113
33	Bio-Medical Waste Generation and Disposal Practices in Malshiras Tahsil **Dr. N. T. Deshmukh, Dr. C. V. Tate**	114-116
34	Tribal Empowerment and Role of the Forest labour Co-operative Society **Dr. Vitthal Patil**	117-120
35	Sustainable Agriculture Development in India and Issues of Zero Hunger **Dr. Naresh V. Pinamkar**	121-124
36	The Role of ICT in Climate Change **Dr.Bhasker Gangadhar Koshidgewar**	125-127
37	Geographical study of demographic factors in Gadchiroli district - 2001 to 2011 **Dr. Vijay P. Gorde, Prof. Parag S. Meshram**	128-132
38	Sawi Transform and Convolution Theorem for Initial Boundary Value Problem (Wave equation) **D. P. Patil**	133-136
39	Quality Education **Mr. Manoj Kisan Jadhav**	137-139
40	Seven Basics of Human Resource Management **Dr. Maruti Baburao Katkade**	140-141
41	Human Resources Development in Latur Districts: A Geographical Study **Dr. N.K. Waghmare, B. A. Motherao**	142-145
42	Quality Education in Indian Higher Education in Present Senario with special reference to Latur District: A Study **Prof. Bansode Shrawan Baban**	146-150
43	Sustainable Development Goals: Progress and Implementation **Dr. C. S. Kale**	151-152
44	Role of Bar Council of India in Imparting Quality of Legal Education Versus the Management Seats in Private Law Colleges in Andhra Pradesh - Creating a Black Hole in the Quality of Advocates Impacting on Sustainable Development in Legal Profession **Kedara Gouri Avula**	153-155
45	A Geographical Analysis of Sex Disparity of Literacy in Jalgaon District **Dr.Vishal Kadu Wagh, Dr. Mahamad Dastagir Shaikh**	156-158
46	The Use of Environmental Issues in English Literature: A Study in Ecocritical Perspectives **Prof. Bansode Namdeo Changdeo**	159-161
47	Fair Value Accounting **Dr. S. R. Pagare**	162-164
48	Ground Water Quality in Osmanabad City (MS) **Dr. Nandkumar S. Magar**	165-166
49	COVID -19 Pandemic: It's Effect on Academic Library Services **Anant Marotrao Thorat, Dr. Vilas P. Ubhad**	167-169
50	Bank Branch Expansion in India **Mr. B. C. Rathod**	170-172
51	Sustainable Development Goals: An Overview ***Dr. S. R. Dhembre***	173-175
52	A Study Of Increasing Obesity Among High School Age Children In Nagpur City During A Pandemic **Dr Seema Atul Pande**	176-177
53	Our Immune System A Great Protector: Role Of Nutrients In The Immune System In Battle Against Covid-19 **Sanjeev M. Reddy**	178-180
54	Comparative study of Rainfall Distribution of Monsoon 2019 and 2020 in Maharashtra ***Dr. R. B. Gavkare***	181-183
55	Poverty Ratio and Poverty Alleviation Programme in India **Dr. B.V. Halmandge**	184-187
56	Challenges for Small scale Industries Sustainability in India for the period of Covid-19 **Dr. Arti C. Lokhande**	188-190
57	The Role of Chemistry in Energy and Sustainable Development of India **Wadje Bapusaheb Shivajirao**	191-193
58	Higher Education in India: Issues and Opportunities **Prof. Mr. Koturwar P. P.**	194-196

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad

COVID -19 Pandemic: It's Effect on Academic Library Services

Anant Marotrao Thorat[1] Dr. Vilas P. Ubhad[2]

[1]Librarian, KES Dr C D Deshmukh Commerce and Sau K G Tamhane Arts College Roha -Raigad

[2]Librarian, Shrimati S. R Arts Science Commerce College Vanoja Dist. Washim

Abstract

In this paper the researcher focus on Technological advancements have revolutionized the library services in digital era. Libraries on the web have become more competent and confident in terms of resource management and digitalization. Information societies are seeking information in digital format, therefore, library services depends upon skilled professionals. Library plays vital role in data acquisition, storage, analysis, interpretation and dissemination of information among the library users. This Article has brought out opportunity to learn recent technological advancements in order to maximize the usage of library resources and services in worldwide lockdown and pandemic situations prevailing in the country. This article will provide an overview on preventive measures and current trends in libraries to play proactive role in the present and post pandemic situation.

Keyword: *COVID -19, Online services, e resources, pandemic,Ask the Librarian,*

Introduction

In India, the first case of corona virus was reported on January 27, 2020 in Kerala.. Subsequently, cases of COVID-19 appeared all over the country. Consequently, all academic institutions and libraries were closed from March 17, 2020 and after 22nd March 2020 Indian Prime minister declare National Lockdown (Janta Curfew) The students were banned from entry in the educational institutions and they were vacated from hostels. The COVID-19 pandemic has changed virtually every aspect of our lives almost overnight. There is an uncertainty, and no one knows how long the COVID-19 crisis will last. Therefore, the educational institutions have started online engagements such as classes and assignments for students. The UGC asked the universities and institutions of higher education to outline a plan of online teaching and online interaction as soon as possible to avoid risk of losing an academic year. UGC has assisted the universities in arranging software for online classes, the internet connection packages, curation of online materials, training of faculty members, building a data repository, providing guidance on quality enhancement, and setting up and adapting monitoring and evaluation systems. In terms of online classes, UGC and universities has issued guidelines for online readiness and identified eight factors such as university's management system, the course itself, the faculty members, the library or resource bank, the technological infrastructure, the readiness of the students, the evaluation system and the laboratory system. one of the worst hit countries and the educational institutions are still closed. In response to the nation wide lockdown during March and April 2020,the school education sector was quick enough to shift its whole affair to online platform than the higher education sector in India(Wadia,2020).Perhaps the timing and duration of the initial decision to close educational institutions in India is one of the reasons behind this. As per the academic calendar in most of the higher education institutions class room teaching was almost over and examinations were about to start. However considering the rapidly evolving situation of the pandemic, the apex body of the higher education system of India, the University Grants Commission(UGC),decided to cancel all the examinations except the terminal semester/final years and directed to complete it by end of September 2020(University Grants Commission, 2020).But the sudden developments of lockdown and shutdown for almost six months have forced dislocation of many students leaving them with lack of course materials to prepare for the examinations. This situation challenged the ways academic libraries used to function. The suspension of in-person services and loss of access to physical collections at the institutions' libraries has left the students, faculty and library professionals with consideration of adopting the technology which is the only way out to resilience the challenging time. In fact library professionals have demonstrated their skills, empathy and flexibility during lockdown to respond to the rapidly evolving situation. And in such circumstances the website is an essential and dynamic platform to connect and serve the targeted users. But technology cannot do this alone.In this unique and urgent situation the role of library professionals especially of premier technological institutions is very crucial to make their users aware about the facilities and services provided by them. The LIS professional responded to the COVID-19 crisis and started planning to support online education and to get connected with faculty members and students. However, public libraries in India lack resources, facilities and information and communication technologies to operate in the prevailing situation.

Key findings for libraries during/After Covid 19 Pandemic

- The COVID-19 pandemic reinforced and accelerated trends in library investments toward digital resources and services.

K.E.S. Dr. C.D. Deshmukh College ROHA

A—
Principal
K.E.S. Dr.C.D.Deshmukh
Comm. & Sau. K.G.T Arts
College, Roha - Raigad